

ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE REKABET VE YENİ ELEKTRİK PİYASASI KANUNU

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Elektrik ve Elektronik Bölümü Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı - Sayın SEVAİOĞLU Mecliste bugün tartışılmakta olan elektrik sektöründeki yeni yasal düzenlemeyi konu alan bir konuşma yapacak.

Sayın SEVAİOĞLU 1950 yılında Ankara’da doğdu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Bölümü Öğretim Üyesi. Bu sektördeki pek çok çalışmanın altında imzası olan bir kişi. Ben, onun zamanını almadan hemen kendisini kürsüye davet ediyorum. Buyurun Sayın SEVAİOĞLU.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Sayın katılımcılar, katıldığınız için çok teşekkür ediyorum. Konu, “Elektrik Sektöründe Rekabet ve Yeni Elektrik Piyasası Kanunu”.

1. Elektrik Piyasası Kanununun Amaçları

Kanunun gerekçesi kısaca; yatırımlardaki kamu payının azaltılması, kamunun denetim faaliyetlerindeki etkinliğin artırılması, yani, elektrik sektörünün uzmanlık düzeyinde alt sektörlere bölünmesi ve bu şekilde uzmanlığın geliştirilmesi olarak ifade edilebilir. Yani, üretim, iletim, dağıtım ve satış faaliyetlerinin sektörel uzmanlık bakımından birbirlerinden tamamen ayrılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, sektörler arasında sübvansiyonların kaldırılması ve bu şekilde sektörel verimliliğin artırılması öngörülmektedir. Yani, mevcut yapı içinde bir sektörün zarar etmesi durumunda, diğer sektör tarafından bu zarar sübvansiyonla edilebilmektedir. Sübvansiyonların kaldırılmasıyla birlikte sektörde serbest rekabetin de ortaya çıkması söz konusu olacaktır. Yani, işlerin sektöre ait kuruluşlara değil de, en ucuz, en iyi yapana ihale edilmesi ve bu amaçla gerekli hukuki ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Türk Elektrik Sektörü çok ciddi bir yeniden yapılanma sürecinin eşiğindedir. Tüm taşlar yerinden oynamıştır ve bu taşların yeniden ve doğru bir şekile yerlerine dizilmesi gerekmektedir.

Sektörde gerçek ve tüzel kişilerin yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi gerekmektedir. Sektörde yaklaşık 10-12 tür farklı faaliyet gösteren kuruluş ortaya çıkacaktır. Bu kuruluşlar arasındaki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi önemlidir.

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulunun kurulması gündemdedir. Bu Kurul, tıpkı RTÜK gibi Rekabet Kurulu gibi bir üst düzey Kurul olacaktır. Bu Kurul, sektörde sağlıklı gelişmenin sağlanmasını, yapısal kusurların ortadan kaldırılmasını, sektörün rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulmasını, sektörde muhtemel suçların, yanlış uygulamaların ortadan kaldırılmasını, gerekirse yönlendirilmesini, gerekirse teşvik edilmesini, hatta gerekirse cezalandırılması yönünde yetkilere sahip bir yapıda olacaktır.

Son aşama olarak da, kamuya ait varlıkların özelleştirilmesinde izlenecek usul ve esasların belirlenmesi öngörülmektedir.

Anayasanın 49, 125 ve 157 maddelerinde yapılan değişikliklerle birlikte, sektörde mülkiyet devrinin önü açılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da, imityaz sözleşmesine dayalı işletme hakkı devir işlemlerinin gerçekleştirilmesinde Bakanlık nezdinde genel bir isteksizliğin ortaya çıkmış olduğu da bir gerçektir.

2. Yıllık Talep Artışı

Türkiye’de kişi başına yıllık elektrik enerjisi tüketimi halen 1382 kW-h civarındadır (net rakam, 1998, TEAŞ 1998 yılı İstatistikleri) Bu tüketim, Kuzey Amerika ülkelerinde 7000 kW-h civarında, Avrupa ülkelerinde 3000 kW-h civarında, Sovyetler Birliğinde ise bizden üç- kat daha fazladır. Geri kalan ülkeler dediğimiz Afrika ülkeleri; bizim için hiçbir zaman örnek değildir. Dünya ortalaması da yine bizim üzerimizdedir. Bu ortalama 2000 kW-h civarındadır.

Türkiye ile ilgili bir başka tablo da enerji ithalatımız ile ilgilidir. Tabloya göre yerli kaynaklarımız 1998 yılında yüzde 35 düzeyindedir. Yani, Zannedildiği gibi doğal enerji kaynakları çok fazla zengin olan bir ülke değil, bilakis enerji ithal eden bir ülkedir. Kullanılan enerjinin Yüzde 65’i ithal edilmektedir. Bu ithalat büyük oranda doğalgazdır. 2000 yılında bu oran yüzde 67’ye çıkmıştır. 2010’da ise bu oran yüzde 71’e çıkmaktadır. 2020’de ise bu oran yüzde 75’e çıkmaktadır. Hem enerji ithal edilmektedir, hem de enerjiyle ilgili ekipman ithal edilmektedir.

Son yirmi yılın ortalama talep artışı yüzde 8.5 civarındadır. 2000-2010 arasında yüzde 8-9 civarında bir talep artışı öngörülmektedir. Bu artışın

karşılanabilmesi için 2010 yılında Türkiye'nin Kurulu gücünün yaklaşık iki katına çıkması gerekmektedir.

Bildiğiniz gibi, Kurulu gücümüz şu anda 28. 500 MW'tır. Yaklaşık yüzde 10 artışı olursa her yıl 2500 MW'lık bir Kurulu gücün devreye sokulması gerekmektedir. Bu, Atatürk Barajı büyüklüğünde bir Kurulu güç demektir. Yani, Türkiye her yıl, eğer hidroelektrik olarak düşünürseniz, yeni bir Atatürk Barajı kadar Kurulu gücü devreye sokmak zorundadır. Bunun parasal karşılığını, artı bununla ilgili iletim, dağıtım, otomasyon yatırımlarını da gerçekleştirmek zorundadır.

Kurulu gücün artışı görüldüğü gibi matematikte e^{at} olarak bilinen exponensiyal artıştır. 2010 yılındaki Kurulu gücün şu andaki 28.500 MW'lık Kurulu gücün iki katı olduğu görülmektedir. Demek ki Türkiye, 2010'da yaklaşık 55 bin, 58 bin MWta falan olması gerekmektedir.

Mevcut yapıda kamu tek alıcıdır. Yani, elektrik üreticilerinden kamu, elektrik alan yegane alıcı kamudur. Bu durumda, piyasa riskleri tümüyle kamu tarafından üstlenilmiş durumdadır. Tüm ödemelerde Hazine garantisi vardır. Üreticilerle yapılmış olan ESA'larda uzun süreli alım garantileri verilmiştir. 25-30 yıla kadar uzanan, özellikle YİD santrallerinde alım garantileri verilmiştir. Hazine garantilerinin ortadan kaldırılması ve girişimcilerin, bu garantiler olmadan sektöre girmelerinin sağlanması öngörülmektedir. Risklerin sadece kamu tarafından değil, tüm katılımcılar tarafından paylaşıldığı serbest rekabete dayalı bir piyasa ortamının sağlanması öngörülmektedir.

3. Mevcut Sistemdeki Sorunlar

Mevcut sistemde yatırımcılar için yeterli güven ortamı tesis edilememiş olduğu için kontratlar çok detaylıdır. Dolayısıyla, işlemler son derece komplike aşamalardan geçmektedir. Bu nedenle, de sözleşmelerin yürürlüğe girmesi uzun zaman almaktadır. Bu durumda, yatırımcı ya vazgeçmekte, ya da işi zamanında yetiştirememekte, bunun sonucunda ise enerji açığı ortaya çıkmaktadır. Sektörde yatırımların olabildiğince basit ve kısa usullerle yerine getirilmesi, bürokratik işlemlerin azaltılması. Tabii bu arada, dokümanları imzalayan kamu görevlilerinin de bunları korkmadan imzalayabilecekleri mahiyette açık metinler hazırlanmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

2001'le 2002 arasında aşmamız gereken bir enerji krizimiz vardır. Doğalgaza güveniyoruz ama, orada da birtakım sıkıntılar mevcuttur. 2002'den sonra toplam Kurulu gücü 5800 MW olan Yİ santralleri devreye girmektedir.

4. Öngörülen Yapısal Değişiklikler

Fiyatlar gerçek maliyetlere göre belirlenecektir. Yani, sübvansiyonlar kaldırılmaktadır. Serbest rekabetin, tüketicilere yansıyan gerçek fiyat bazında gelişmesi sağlanmaktadır. Yani, herkes aldığı enerjinin fiyatını gerçek fiyat bazında ödeyecektir.

Kamu tüzel kişiliklerinin de gerçek maliyetler üzerinde, üzerine çalışması sağlanacaktır. Yani, kamu da kendi ürettiği elektriği yine gerçek maliyetler üzerinden satmak zorunda.

Şeffaf bir piyasa mekanizması tesis edilecektir. Yani, serbest piyasa ekonomisi içinde kim nereden, ne kadar, kaç, ne kadar süreyle elektrik almaktadır; bunların açık olması öngörülmektedir.

Yeni yasa ile bağımsız bir Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulunun kurulması öngörülmektedir. Sektördeki ve yurt dışındaki hakim güçlerden etkilenmeyen, serbest rekabete inanmış, vicdanına göre hareket eden, cesur, konuyu iyi bilen bir Düzenleme Kurulunun kurulması öngörülmektedir.

Piyasada arz fazlasının yaratılması ve buna bağlı olarak da serbest rekabet ortamı içinde fiyatlarda, bir denge sağlanması öngörülmektedir. Tüm bunlara dayanarak, pazar içi üretim ve satış faaliyetlerinin serbest rekabet ortamı içinde yürütülmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte, önümüzdeki birkaç yıl için arz fazlasından yaratılmasından ziyade olası bir krizin önlenmesinin daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

İletim ve dağıtım sistemlerinden tüm kullanıcıların ayırım gözetilmeksizin hizmet alabilmelerinin sağlanması öngörülmektedir.

Öngörülen yapıda iletim sistemi, dağıtım sisteminden ve üretim sisteminden ayrılmaktadır. Dolayısıyla, iletim sistemi bağımsız bir hizmet sistemi haline gelmektedir. Bu sistemde tüm kullanıcıların, aralarında ayırım gözetilmeksizin, eşit şartlarda sunulan hizmetlerden faydalanabilmeleri gerekmektedir. Mesela, iletim sistemi hiçbir kullanıcıya ayrıcalık tanımamalıdır. Hiçbir şirketin lehine birtakım ayrımcı kurallar uygulamamalıdır. Tabii tüm bunlar Düzenleme Kurulunun denetimi, gözetimi ve yayınladığı regülasyonlarla sağlanacaktır.

Tüm bunlara dayanarak pazar içi rekabetin yaratılmasına doğru düzenlenmiş şeffaf bir yeniden yapılanma öngörülmektedir. Sektördeki tüm sorunlar kapalıktan kaynaklanmaktadır. Yeni yapıda bunların açık, şeffaf, kamuya, medyaya ve taraflara açık bir şekilde yapılmasının sağlanması öngörülmektedir.

Öngörülen programda, işlem sırası şöyledir; Kanunun yürürlüğe girmesi, Kurulun kurulması ve örgütlenmesi. Kurulun kuruluşu, kanunun yayınlanmasını takip eden üç ay içinde tamamlanacaktır. Daha sonra, ise, kanuna dayalı yönetmeliklerin Kurul tarafından çıkarılması öngörülmektedir.

Kanun metni üzerinde düşünülmesi ihmal edilmiş veya akla gelmemiş hususların zaman içinde bir program halinde Kurul tarafından ortaya çıkarılması gerekmektedir. Burada yurt dışındaki Kurulların yayınlamış oldukları regülasyonların incelenmesi önemlidir.

Sektörde faaliyet gösterecek gerçek ve tüzel kuruluşlara lisans verilmesi öngörülmektedir. Sektörde çalışan tüm kuruluşlar, ister kamu olsun, ister özel olsun, lisans altında çalışmak zorundadırlar.

5. Sektörel Faaliyetlerin Ayrılması

Yeni yapıda sektörel faaliyetler; üretim, iletim, dağıtım, toptan satış şeklinde dörde ayrılmaktadır. Elektrik sektöründe Kamunun liberalleştirilmesi son derece komplikedir. Dolayısıyla, bunun için fonksiyonel bölünmeler öngörülmüştür.

Türkiye Üretim A.Ş. ve Türkiye Elektrik İletim A.Ş. TEAŞ Genel Müdürlüğünün üçe bölünmesiyle ortaya çıkan şirketlerden ikisidir.

5.1. Türkiye Elektrik Üretim A.Ş.

Üretimle ilgili olarak Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. adında yeni bir kuruluş ortaya çıkmaktadır. Bu şirket kamu adına elektrik üreten şirkettir. Bu kuruluş halen TEAŞ Genel Müdürlüğüne ait olan ve özelleştirilmesi mümkün olmayan veya henüz özelleştirilmesi için bir model geliştirilmemiş olan santralleri işletmekle yükümlü tüzel bir kişiliktir. Elinde; hidroelektrik, doğalgaz, termik, fuel-oil, belki ileride kurulması düşünülecek olan nükleer santraller olacaktır. Bu santraller tarifesi yüksek, yani, maliyetleri yüksek veya tarifesi düşük fakat, özelleştirilmesi öngörülmeyen santrallerdir.

Türkiye Elektrik Üretim A.Ş., geçiş döneminde elektriğini bir başka kamu tüzel kişiliği olan TETAŞ'a satacaktır. Söz konusu geçiş döneminin en fazla beş yıl olması öngörülmektedir. Şu aşamada Elektrik Üretim A.Ş. Genel Müdürlüğünün başka bir kuruluşa yüksek tarifeleri nedeniyle elektrik satması ticari bakımdan mümkün değildir. Beş yıldan sonra Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. elektriğini piyasa satmak zorunda kalacaktır.

5.2. Üretim Şirketleri

Özel sektör santralleri YİD hidroelektrik, YİD doğalgaz, YİD rüzgar, ayrıca YİD işletme hakkı şeklinde termik, ve Yİ doğalgaz santrallerinden oluşmaktadır. Ayrıca, kendi ihtiyacı için elektrik üreten ve bunun belli bir kısmını satabilen otoprodüktörler ve otoprodüktör grupları vardır.

Otoprodüktör grupları ortaklarına elektrik sağlamak için kurulmuş çok ortaklı, birden fazla yerde üretim yapan kuruluşlardır. Bu kuruluşların belli bir yerde santrali, fakat başka bir yerde de fabrikaları olabilir. Otoprodüktör şirketi buradan Türkiye Elektrik İletim A.Ş. vasıtasıyla kendi fabrikalarına elektrik iletebilmektedir. Yeni yasaya göre bunların da belli limitler içinde elektrik ticareti yapmaları mümkündür.

Otoprodüktör grupları genellikle Türkiye Elektrik İletim sistemini kullanmadan kendi yüklerini besleyen bölgesel üreticilerdir. Bölgesel oldukları için, kendi bölgelerindeki dağıtım sistemi üzerinden, yani, genellikle 34 kV sistem üzerinden faaliyet göstermektedirler. Gerekli olması durumunda, bir otoprodüktör Türkiye Elektrik İletim sistemi üzerinden uzaktaki bir serbest tüketiciyi, genellikle bir fabrikayı besleyebilmektedir. Tabii bu durumda Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'ye "güç akıtma" (power wheeling) ücretini ödemek şartıyla bunu yapabilmektedir. Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'nin bu tür hizmetlerde ayırım gözetmeksizin hizmeti sunması gerekmektedir.

Yeni yasada, DPT onayından geçmiş 29 YİD projesi haricinde hiçbir projeye Hazine garantisi verilmemesi öngörülmüştür. (Geçici Madde 8.) Ayrıca, bunlardan da 2002 yılı sonu itibarıyla işletmeye alınamayanlar için Hazine garantilerinin iptal edilmesi öngörülmektedir. Bildiğiniz gibi, 2002, Türkiye'nin enerji krizi ile karşı karşıya gelmesi muhtemel olan yıldır. Bu nedenle, 2002 yılı sonuna kadar tamamlanan santraller Türkiye için çok değerlidir. Ondan sonra belli rahatlatma sağlandığı için, önemi azalmaktadır.

Diagramda görülen ilişki şu anda oldukça sunîdir. Zira, YİD santrallerinin tarifeleri oldukça yüksektir. Bu şirketler TEAŞ Genel Müdürlüğü ile imzalamış oldukları ESA'lar ile satış garantisi almış durumdadırlar. Dolayısıyla, bu santrallerin en güçlü ve uzun süreli ticari ilişkileri şu anda TEAŞ'ladır. Bu santrallerin tarifeleri yatırım amortismanlarını ihtiva etmektedir ve Hazine garantisi altındadır. Bilindiği gibi, bu tarilere yıllara doğru giderek azalan bir eğri göstermektedir. Bu santrallerin tarifeleri makul bir piyasa seviyesine ininceye kadar kadar TEAŞ bu sübvansiyona devam etmek zorundadır.

Bilindiği gibi, Anayasanın 49, 125 ve 157 maddelerinin değiştirilmesine kadar doğalgaz ve ithal kömür dışında birincil enerji kaynağına dayalı Yİ santrallerinin öne kapalıydı. Bunlar üretimlerini TETAŞ'a veya özel anlaşmalarla Türkiye Elektrik İletim A.Ş. üzerinden toptan satış şirketlerine veya dağıtım şirketlerine de satabilmektedirler. Tüm bu enerji satışları Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemi üzerinden yapılmak zorundadır.

5.3. Türkiye Elektrik İletim A.Ş.

Türkiye Elektrik İletim A.Ş., bütün Türkiye'yi kaplayan, ulusal elektrik sistemini işletecek olan kamu tüzel kişiliğindedir. İletim sistemini yönetecek, yasa görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Yürüteceği iş tamamen bilgisayar denetimi altında yürütülen teknik, mühendislikle ilgili bir işidir.

Türkiye Elektrik İletim A.Ş., sektörde en ağır yatırımların yapıldığı ikinci kuruluştur. Türkiye Üretim A.Ş. birincidir. Yasada Türkiye Elektrik İletim A.Ş., Genel Müdürlüğünün gelirleri gerçekleştirmek zorunda olduğu yatırımları sağlayabilecek ölçüde koruma altına alınmış olarak görünmemektedir. Bu kuruluşun gelirleri temel olarak iletim sisteminden faydalanan şirketlerden bu hizmetlerin karşılığında alınan ücretlerdir. Bu "güç akıtma ücreti"nin dikkatli bir şekilde saptanması gerekmektedir. "Güç akıtma ücretleri" iletilen her MW başına belli bir formülle hesaplanan bir gelirdir.

5.4. Türkiye Elektrik Taahhüt ve Ticaret A.Ş.

Türkiye Elektrik Taahhüt ve Ticaret A.Ş., TETAŞ, kamu adına toptan elektrik satışı işini yürütecek olan kamu tüzel kişiliğindedir.

Prensip olarak TETAŞ'ın Türkiye Elektrik Üretim A.Ş. ve uzun vadeli ESA anlaşmaları yapılmış YİD ve Yİ santralleri tarafından üretilen elektriği serbest piyasa koşulları içinde pazarlaması öngörülmektedir.

Bu kuruluşun zarar edeceği ve bu zararının Hazineden subvansane edileceği işin başından bellidir, zira, bu kuruluş YİD santralleri'lerden yüksek tarife ile alacağı elektriği serbest piyasa şartları altında satmak üzere kurulmuş olan bir şirkettir. Zaman içinde şirketin liberalleşmesi ile bu zararın azaltılması beklenebilir.

5.5. Toptan Satış Şirketleri

Yeni yasa ile birlikte toptan satış şirketleri adı altında sektörde daha önce pek bilinmeyen yeni bir şirket yapısı ortaya çıkmaktadır. Bunlar, üretim

şirketlerinden yıllık, aylık, mevsimlik bağlantılar yaparak toptan elektrik alarak bunu serbest tüketicilere toptan satan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar enerji iletimini Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemi ile yapacak ve iletilen elektrik üzerinden belli bir hizmet bedeli ödeyeceklerdir.

Toptan satış şirketlerinin müşterileri serbest tüketiciler ve 31 Mart 2001 tarihi itibarıyla devir işlemleri tamamlanan özel dağıtım şirketleri ve 31 Mart 2001 tarihi itibarıyla devir işlemlerinin tamamlanamaması nedeniyle sözleşmeleri iptal edilen dağıtım şirketleri yerine, mülkiyet devri modeli ile Kurulacak olan dağıtım şirketleridir.

Toptan satış şirketleri satışlarını iki türlü gerçekleştirebilmektedir. 154 kV sistemden sanayi kuruluşlarına toptan satış veya perakende satış şirketlerine toptan satış, yani, tekrar satmak amacıyla satış, perakende satış ve satış hizmeti, tüketicilere direkt satış, ithalat ve ihracat.

Toptan satış şirketlerinin bir başka görevi de Kurul onayıyla lisans kapsamında yabancı ülkelere elektrik ithalat ve ihracatıdır. Türkiyenin mevcut durumu itibarı ile enerji ithal eden bir ülke olması nedeniyle, böyle bir ihracatın kısa vadede söz konusu olmadığı ortadadır. Belki küçük miktarlarda Nahçıvan'a falan olabilir. İthalatta şu ana kadar duyduğum bir Gürcistan bağlantısı var. Sanıyorum bundan sonra belki serbest bırakılırsa, ithalat ve ihracata girişecek firmalar da ortaya çıkabilir.

Toptan satış şirketleri ve YİD santralleri, rüzgar enerjisi santralleri, işletme hakkı devirleri, hidroelektrik santraller, doğalgaz santralleri tüm bu santraller üretimlerini Türkiye Elektrik İletim A.Ş. üzerinden enerji satmaktadır.

5.6. Dağıtım Sektörü

Dağıtım sektörü elektriği abonenin kapısına kadar getiren tüm altyapıdır. Türkiye'de şu anda beş tür dağıtım şirketi gündemdedir; (a) Kamu elinde kalması gerekli görülen veya hukuki problemleri nedeni ile serbestleştirilmesi mümkün olmayan bölgelerdeki dağıtım şirketleri, Örnek olarak, Doğu ve Güneydoğuda kayıp, kaçaklarının çok fazla olması nedeni ile işletme hakkı devri yapılamayan şirketler, (b) 154 kV üzerinden toptan satış yetkisi olan ÇEAŞ ve Kepez A.Ş. (c) 24.8.89 tarihli imtiyaz sözleşmesine göre görev verilmiş Aktaş ve Kayseri Elektrik A.Ş., (d) 07.01.1999 tarihli görevlendirmeye istinaden imtiyaz sözleşmesi imzalayarak 30 Haziran 2001'a kadar devir işlemlerini tamamlamış olan dağıtım şirketleri, (e) 31 Mart 2001'de, devir işlemlerinin tamamlanamaması nedeniyle iptal edilecek olan şirketlerin yerine kurulması düşünülen mülkiyet devri ile Kurulacak olan dağıtım şirketleri. Bilindiği gibi, işletme hakkı devir işlemler için

öngörülen 31 Mart 2001 tarihi TBMM’de Komisyonlarda yapılan görüşmeler sonunda 30 Haziran 2001 tarihine ötelenmiştir. Bu yöndeki işlemler belki de biraz daha zaman alacaktır. Bununla birlikte, bakanlık ve DPT nezdindeki şu andaki yöneliş bu son tür şirket yapısına doğrudur.

Dağıtım şirketinin de tıpkı Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’de olduğu gibi kendisinden hizmet alan tüketiciler arasında hiçbir ayırım gözetmeden hizmet sunması gerekmektedir. Bir dağıtım şirketi bir serbest tüketiciyi, senin elektriğini ancak şu şartla ve şu tarife ile dağıtabilirim veya senden ayrıca şu kadar fazla ücret istiyorum diye diğerlerinden ayıramayacaktır. Bir başka ifade ile, dağıtım şirketi kendisinden hizmet alan tüm tüketicilere eşit davranmak zorundadır. Bu ona Kurul tarafından verilmiş olan lisansın bir gereğidir. Esasen bu hususlarda denetim yapma, hatta lisansının iptal edilmesi gibi her türlü hukuki ve cezai işlemlerin uygulama yetkisi Kurulun elinde olacaktır.

Dağıtım şirketlerinin temel görevlerinden birisi sistemin bakım-onarım, yatırım ve planlarını gerçekleştirilmesidir. Bunlar, sistemin yenilenmesi, bakım onarım ve işletme için gerekli olan her türlü araç ve gereç ve sistem otomasyonunu kapsayan yatırımlardır. Ülkemizde de çalışanların can güvenliği, yani, çalışmaların İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğüne uygun bir şekilde yürütülmesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bomlu araç, sistem otomasyonu gibi teknik ekipmanlar giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu durumda, sistem işletmeciliği için yapılması gereken yatırımın boyutları da giderek artmaktadır. Bunlardan başka, dağıtım şirketinin yıllık, aylık yük tahminleri yapmak, yatırım planlarını yapmak ve bunları Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’ye ve Kurula sunmak yönünde görevleri de vardır.

Dağıtım şirketlerinin bölgelerindeki üreticilere dağıtım hizmeti sunulması yönünde bir başka görevi daha vardır. Bir dağıtım şirketinin imtiyaz bölgesindeki bir doğal kaynaktan elektrik üreten bir otoprodüktör veya otoprodüktör grubu olabilmektedir. Dağıtım şirketi bu otoprodüktör grubunun ürettiği elektriği satabilmek için gerekli olan altyapı hizmetini sunmak zorundadır. Dağıtım şirketi bu hizmette herhangi bir kusur göstermesi ve bu kusur sonucunda otoprodüktör elektriğini satamaz hale gelmesi durumunda, üretici satamadığı elektriği karşılık gelen gelir kaybını dağıtım şirketinden tazminat olarak alabilecektir. Mesela, dağıtım şirketine ait bir trafonun yanması ve arızanın belli bir süre, mesela, iki saat içinde giderilememesi ve Bu nedenle, de bu süre boyunca otoprodüktörün elektrik satamaması durumunda otoprodüktör şirketi satılamayan bu elektriğin bedelini dağıtım şirketinden alma hakkına sahip olacaktır. Tabii, bu şekilde giderek ağırlaşan işletme şartları altında dağıtım şirketlerinin çalışma şartları daha da zorlaşacaktır.

Yeni yasada dağıtım şirketlerine kendi bölgelerinde kendilerine ait bir perakende satış şirketi aracılığıyla perakende satış hizmeti sunulması yönünde yetki tanınmıştır. Bundan amacın liberalizmin henüz tam olarak gelişmediği bazı doğu bölgelerde perakende satış şirketleri ortaya çıkıncaya kadar dağıtım şirketi bir süre daha kendi elektriğini kendisinin satması olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, bir dağıtım şirketi lisans almak kaydıyla, kendi bölgesi dışındaki başka bir bölgede perakende hizmeti verebilmektedir. Liberalizm prensipleri açısından esas olanın uzun vadede, perakende satış şirketleri ile elektrik dağıtım şirketlerinin birbirlerinden ayrılması olduğu ortadadır.

Yasada yer alan Geçici Madde 4'e göre; devir işlemlerini 31 Mart 2001'a kadar tamamlayamayan dağıtım şirketlerinin imtiyaz sözleşmeleri iptal edilecektir. Bir başka ifade ile, İşletme Hakkı devir Bedellerinin ilk taksidini, yani, yarısını ödeyemeyen dağıtım şirketlerinin imtiyaz sözleşmeleri iptal edilecektir. Bu tarih Daha sonra, 30 Haziran 2001'a ötelenmiştir. Bir başka ifade ile, üç ay içinde bu işletme hakkı devirlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Yeni yasa ile birlikte, çalışmaların İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğüne uygun bir şekilde yürütülmesi giderek daha fazla önem kazanacak ve bu gerekçeye dayanarak açılacak tazminat davalarının sayısı ve talep edilen tazminat miktarları da ağırlaşacaktır. Yani, insan hayatı için talep edilen tazminat bugünkü gibi, 20 milyar falan değil, 200 milyar, 500 milyar olacaktır. Nasıl olsa bu şirketler çok para kazanmaktadır diyerek avukatlar bu davaları hiç çekinmeden açabileceklerdir. Bu nedenle, dağıtım şirketlerinin bomlu araç gibi işgüvenliği malzemelerine kaynak ayırması daha fazla önem kazanmaktadır.

5.7. Tüketiciler

Yasada tüketiciler; serbest tüketiciler ve serbest olmayan tüketiciler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Serbest tüketiciler kendisine elektrik temin edecek olan üretici şirketi kendisi saptayan ve bu üretici ile özel anlaşma yapma yetkisine sahip olan kuruluşlardır. Bir tüketicinin "serbest" statüye sahip olabilmesi için belli bir tüketim seviyesine ulaşmış olması gerekmektedir. Yasada bu tüketim 9 milyon kW-h olarak belirlenmiştir. Bu tüketim 8760 saate bölüdüğü takdirde, ortalama 1 MW civarında bir güç ortaya çıkmaktadır. Yani, ortalama 1 MW gücünde olan bir tüketici serbest tüketici statüsüne geçebilmektedir. Bu güç İngilterede halen 250 kW'a kadar indirilmiştir.

Toplamı 1 MW lık ortalama güce ulaşan tüketiciler, mesela herbiri 2 Kw'tan 5000 tüketicinin oluşturduğu bir birlik, veya tüketim kooperatifi serbest

tüketici statüsüne sahip olabilmektedir. Yani, serbest olmayan tüketiciler, bu şekilde serbest tüketici statüsüne geçebilmekte ve kendi elektriğini temin edecek üreticiyi kendileri seçebilmektedirler. Bunun için yegane ölçü, halen tüketim düzeyidir. Bu statüye kavuşan birlik, dağıtım sistemi üzerinden ve hatta Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemi üzerinden “güç akıtma” yaparak, enerji alabilmektedir.

Serbest olmayan tüketiciler; ihtiyacını sadece kendi bölgesindeki bir perakende satış şirketinden veya bir dağıtım şirketinden sağlayabilen tüketicilerdir. Bunlar daha çok mesken türü veya tüketimi 9 milyon kW-h'nin altında kalan sanayi türü tüketicileridir.

Serbest olmayan tüketicilere satış; (a) TETAŞ elektriğini Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'ye oradan da dağıtım şirketine ve oradan da serbest olmayan tüketiciye, (b) Otoprodüktörler elektriğini perakende şirketine veya dağıtım şirketlerine oradan da serbest olmayan tüketiciye şeklinde yapılabilmektedir.

Serbest olmayan bir tüketici ile üretim şirketi arasında bir perakende satış şirketi mevcut olmak zorunda değildir. Serbest olmayan bir tüketici bir dağıtım şirketinden direkt olarak da elektrik alabilmektedir.

Serbest tüketicilerde ise için durum biraz daha liberal ve kolaydır; TETAŞ yine var, toptan satış şirketleri, otoprodüktörler, otoprodüktör grupları yine aynen var. Serbest bir tüketici, elektriğini kendi seçtiği üreticiden Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemi üzerinden direkt olarak alabilmektedir. Eğer gerekirse, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemine ilave olarak dağıtım şirketlerine ait dağıtım sistemini de kullanmak zorunmda kalabilmektedir. Serbest bir tüketici elektriğini TETAŞ'tan, kendi otoprodüktör grubundan, veya kendi otoprodüktör grubundan Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemi üzerinden “güç akıtma” yaparak alabilmektedir.

Serbest olmayan bir tüketicinin serbest tüketici statüsüne geçmesi de mümkündür. Bir grup tüketici belli bir tüketim gücüne ulaştığı takdirde, bu güç şu anda ortalama 1 MW'tır, ister sanayi olsun, ister mesken olsun, elektriğini istediği yerden alabilme hak ve yetkisine kavuşabilmektedir. Bu şekilde, tüketici kendi lehine fiyatlarda düşme sağlayabilecektir. Serbest tüketici yakın çevresindeki mevcut kaynaklardan yararlanarak yapılan üretimden faydalanılabilecektir, hatta daha uzak bir yerden de kendisine “güç akıtma” yaparak enerji alabilecektir.

5.8. Perakende Satış Şirketleri

Perakende satış şirketleri aboneye kapıdan elektrik satan kuruluşlardır. Bu şirketler sektörde serbest bir rekabet ortamının sağlanması açısından son derece önemli olan ve faaliyetleri Türkiye’de fazla bilinmeyen kuruluşlardır.

Perakende satış elbette cazip bir faaliyettir. Abonenin kapısına bir sayaç takılmakta, kapıdan elektrik satılmakta ve parası kapıdan veya veznedenden alınmaktadır. Perakende satış şirketleri serbest girişimciler tarafından kurulabileceği gibi, 9 milyar kW-h tüketim seviyesine ulaşmış serbest olmayan tüketiciler tarafından da kurulabilmektedir.

Bir perakende satış şirketinin temel görevleri kısaca; (a) Serbest olmayan tüketicilere elektrik satışı, belli bir güce kadar ulaşamayan sanayi de buna dahil. (b) Sayaç montaj, (c) sayaç okuma, (d) abonelik işlemleri, (e) elektrik bağlama ve kesme, (f) vezne işlemleri, tahakkuk, faturalama, tahsilat, (g) dağıtım şirketinden veya bir üretici şirketten elektrik temini, (h) elektrik ihracatı olmak üzere sekiz farklı grupta düşünülebilir.

Bir perakende satış şirketinin elektrik ihracatı yapabilir olması oldukça şaşırtıcıdır, ama bu husus kanunda yer almaktadır. Bazı sınır şehirlerimizde belli bir anlaşmayla belki, yine Nahçıvan belki o bölgelerde, belli bir anlaşmayla, belli bir anlaşmayla elektrik ihracatı, yani, küçük çaplı bir ihracat öngörülmektedir.

Yasa ile perakende satış yetkisi; (a) Kısa vadede özelleştirilmesi mümkün olmayan bölgelerdeki TEDAŞ’a ait dağıtım şirketlerine, (b) 1989’da yapılan düzenlemeye göre görevlendirilen Aktaş ve Kayseri Elektrik’e, (c) 30 Haziran 2001 tarihine kadar devir işlemlerini tamamlamış dağıtım şirketlerine, (d) Mülkiyet transferi şeklinde görevlendirilen şirketlere, (e) Serbest bir birlik kurarak, serbest olmayan tüketici statüsünden serbest tüketici statüsüne geçmiş olan birliklere, (f) otoprodüktör ve otoprodüktör gruplarına verilmiştir.

Perakende satış şirketleri sayaçları ve sayaçlarla ilgili bakım onarım hizmetlerini kendileri sunacaklardır. Her perakende satış şirketinin kendisine göre farklı bir çalışma prensibi olabileceği için kullanılacak sayaçlar da farklı olacaktır. Mesela, bazıları bir sinyalle, gerek duyulduğu zaman belli bir süre için elektriği kesebilen, bazıları üç zaman dilimli tarifeye göre, bazıları ise gündüz tüketimini caydırıcı (pahalı tarifeli) mahiyettedir. Bu nedenle, çok değişik tarifelere uygun çok çeşitli sayaçlar olabilmektedir. Sayacın bakım-onarımından direkt olarak perakende satış şirketi sorumludur. Tabii burada akla gelmeyen muhtemel birtakım ihtilaf kaynağı hususlar da mevcuttur, mesela, dağıtım şirketinin yaptığı bakım-onarım giderlerinden, yıllık yatırımlardan perakende satış şirketinden katılım payı ödemesini talep etmesi gibi.

İşletmenin tüm yükü ve meşakkati elbette dağıtım şirketindedir. Bütün makine parkı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğüne göre alınması gereken iş güvenliği tedbirleri, altyapı ile ilgili her türlü yatırımın gerçekleştirilmesi, vardiya nöbetleri, her türlü tahsilat, kayıp, kaçak takibi, bunlara karşı zabıta tedbirleri, hukuki pürüzler ve tazminat davaları, tüm bunlar dağıtım şirketinin sırtındaki yüklerdir.

Dağıtım şirketinin çektiği bu kadar meşakkatin perakende satış şirketinin belli bir oranda üstlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, bir perakende satış şirketinin satışının bölgedeki toplam satışa göre oranına göre yatırımlara, masraflara, kayıp ve kaçaklardan dolayı ortaya çıkan zarara iştirak etmesi gerekmektedir.

Yasada bu hususta herhangi bir hüküm, fikir ve öngörü mevcut değildir. Bu hususlar kısa vadede muhtemelen şirketler arasında çok ciddi ihtilaf konuları olarak ortaya çıkacaktır. Dağıtım şirketi, perakende satış şirketine; “Sen burada elektrik satıyorsun, ama işin tüm bakım onarım zorluklarını, kayıp, kaçak takibini, vardiya nöbetleri bana aittir. Katıl bakalım bu masrafların yüzde şu kadarına” diyebilecektir ve de elbette haklıdır. İşte bu noktada kıyamet kopacaktır. Daha sonra, taraflar çözüm için Kurula başvuracaklardır. Tabii tüm bu hususlar için Kurul tarafından düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Perakende satış şirketleri serbest tüketici statüsündedir. Yasada perakende satış şirketleri için çok liberal bir yapı öngörülmüştür. Bu şirketler, herhangi bir bölge sınırlaması olmaksızın, istekleri yerden elektrik alabilmekte ve satabilmektedirler. Yasadaki düzenlemeye göre, dağıtım şirketi perakende satış şirketlerinin elektriğini ayırım yapmaksızın iletmek zorundadır.

Yasada sektörü yabancı perakende satış şirketlerine karşı koruyabilmek için herhangi bir tedbirinin öngörülmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Yabancı yatırımcıların üretim, iletim, dağıtım, toptan satış üzerinde belli bir yüzdeden daha fazla ortaklığa sahip olamayacakları yönünde getirilen kısıt, perakende satış şirketleri için mevcut değildir. Mesela, bir sayaç firması bir perakende satış şirketi kurarak ve kendi sayaçlarını kullanarak yoğun bir şekilde perakende satış faaliyetine başlayabilmektedir. Yasada bu durumda bu şirketin önünde herhangi bir engel yoktur.

Yeni yasa çerçevesinde otoprodüktörler veya otoprodüktör gruplarının da kendi bölgelerinde perakende satış faaliyeti yapabilecekleri öngörülmüştür. Bu şirketler kendi ürettikleri elektriği kendi bölgelerinde serbest veya serbest olmayan tüketicilere satabileceklerdir. Böyle bir durumun avantajı ortadadır. İletim gereksinimi ortadan kaldırmaktadır; yani, üretici kendi bölgesinde ürettiği elektriği yine kendi bölgesindeki müşterilere satmaktadır. Kayıplar düşmekte,

dolayısıyla tarife de düşmektedir. Bu şekilde iletim sistemi de rahatlamaktadır. Bu tür girişimlerin teşvik edilmesinin gerektiği ortadadır.

Burada “Güç akıtma”, veya “enerji yuvarlama” olarak bilinen işlemin çoğu kimse tarafından fazla bilinmeyen bir işlem olduğunu görmekteyim. Çoğu kimsenin bu terimlerin yabancı olduğunu sanıyorum. Bu işlem rekabetin sağlanması açısından son derece önemli bir işlemdir.

5.9. Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi

Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi alıcılarla satıcıların mahsuplaştığı, yani, satıcı ve alıcı arasındaki sözleşmenin gerçekleştiği ve kayda geçirildiği noktadır. Burada tüm akit ve alışverişler bilgisayarla yapılacaktır. Elektrik akitleri ve diğer mal akitlerinde olduğu gibi uzun süreli değildir. Tüm işler zamana bağlıdır ve sürprizlerle doludur. Enerji almak üzere akit yapılan üretici birtakım teknik nedenlerle birdenbire enerji veremez duruma gelebilir. Mesela, o söz konusu üreticiye ait santrali sisteme bağlayan enerji nakil hattı aniden devre dışı olabilir ve bunun sonucunda birdenbire oradan elektrik alamaz duruma gelinebilir. O anda, acı ve mecbur olarak başka bir üreticiden tarifesi kaçtan olursa olsun, mutlaka elektrik alınması gerekebilir. Bir dağıtım şirketi böyle bir durumda tüketicinin elektriğini kesmeyi göze aldığı takdirde, bu tüketici tarafından açılacak muhtemel tazminat davalarını göğüslemeye de hazır olmalıdır. Bu nedenle, o andan itibaren genellikle tarifesi kaç olursa olsun, başka bir kaynaktan elektrik alınması genellikle tercih edilmektedir. Bu şekilde bir çalışma şekli az rastlanan bir olay değildir, serbest piyasa ortamında her an olabilmektedir. Dolayısıyla, ben şahsen, bu şekilde bir çalışma şeklinin böyle fatura mahsuplaşması şeklinde değil de, ancak ve ancak bilgisayar kayıtları şeklinde olması gerektiğini düşünmekteyim. Kanaatime göre yasada bu konu üzerinde yeterince düşünülmemiştir ve ciddi bir boşluk vardır.

Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezinin Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği adında bir yönetmelikle yürütülmesi öngörülmüştür. Bu yönetmelikte Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’nin tüm enerji iletimlerinden belli bir hizmet payı alması öngörülmüştür. Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’nin tüm gelirleri Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezinin kayıtlarına dayalı olacaktır ve şu andaki yapı içinde Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezinin Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’nin bünyesinde örgütlenmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte, kimin kimden ne kadar, ne kadar süreyle, hangi fiyata elektrik aldığı nasıl takip edileceği belli değildir. Bu takip yapılamayınca, Türkiye Elektrik İletim A.Ş.’nin bu işlemler karşılığı kimden ve ne kadar ücret tahsil edeceği gibi hususlar da havada kalmaktadır. Bu yaklaşım

doğrudur, fakat, bu kuruluşun mutlaka bilgisayar denetimi altında, son derece detaylı ve şeffaf bir yapıya kavuşturularak örgütlenmesi gerekmektedir.

6. Fonlar ve Sübvansiyonlar

Hazine tarafından IMF'ye verilen ek-niyet mektubu çerçevesinde tüm fon ve sübvansiyonlar, bu arada Elektrik Enerji Fonu (EEF) de kaldırılmıştır. Bu husus Yasadaki Geçici Madde 3b3'te ifade edilmektedir.

EEF yerine Hazine Müsteşarlığı bünyesinde "Accout" adıyla bir hesap açılmaktadır. Bu hesap, kamu adına açılmış olan bir genel amaçlı "Accout"tur. Yani, bu "Accout"ta biriken kaynağın, tarımın desteklenmesi için de kullanılması pekala mümkündür. Bu durum, sektörün kendi ürettiği kaynağın sektör dışında başka bir yere harcanmasına imkan vermesi bakımından elbette oldukça rahatsızlık vericidir. Yalnız, sektör şu haliyle değil kaynak üretmek, kaynak emdiği için, belki de kısa vadede çok fazla rahatsız olunacak bir yönü yoktur diye de düşünülebilir.

Bilindiği gibi, EEF'nin, sektörden hizmet alan tüm kuruluşların hizmet nedeniyle ödediği ücretler üzerinden kesilen belli bir oranda kesintilerden ve Kurul tarafından tahakkuk ettirilen cezalardan oluşan bir kaynak olarak düşünülmüş idi. Bu kaynağın elbette teşvik edilmesi gereken yönlerde harcanması esastır. Bilindiği gibi, temiz ve yeşil enerji yatırımlarının tarifeleri hala çok yüksektir. Bu sektördeki yatırımcılar destek ve sübvansiyon eksikliğinden son derece şikayetçidirler. Bu tür desteklerin sağlandığı bir fon olması gerekmektedir.

7. Lisanslar

Sektörde çalışan tüm firmalar Kurul tarafından verilecek lisanslarla çalışacaktır. Kurul, görev kusuru işleyen kuruluşlara karşı uyarı, geçici lisans iptali veya lisans iptali cezalarını uygulama yetkisiine sahiptir. Daha önce elde edilmiş olan müktesep imtiyazlar kuruluşların lisans alma yönündeki zorunluklarını ortadan kaldırmamakta, ayrıca Kurulun bu kuruluşlar hakkında bu yetkilerini kullanmasına engel değildir. Yani, ÇEAŞ ve Aktaş ve Kayseri Elektrik ve diğer dağıtım şirketleri tarafından alınmış olan imtiyazlar, bu kuruluşların Kuruldan lisans alınması yönündeki zorunluluklarını ortadan kaldırmamaktadır.

8. Sektörde Tekelciliğin Önlenmesi

Yasada sektörde tekelciliğin önlenmesi hususunda bazı düzenlemeler yer almaktadır. Yasada bu hususta yapılmış olan düzenlemeye göre, yabancılar,

gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim, dağıtım sektörlerinde sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde bir pay sahibi olamayacaklardır. Metinde yabancı girişimcinin tanımı ve kontrol oluşturacak şekilde bir payın yüzde kaç olduğu hususunda herhangi bir kayıt mevcut değildir. Bununla birlikte, bu hüküm yabancı yatırımcıların sektöre tek başına sahip olma yönündeki yetkilerinin ortadan kaldırıldığına dair açık bir kayıttır. Yasanın yorumu ve bu husustaki bundan sonraki düzenlemeler tamamen Kurulun yetkisindedir.

Yasaya göre, bir üretim şirketinin iştirakleriyle birlikte payı, Türkiye'nin Kurulu gücünün yüzde 10'undan daha fazla olamayacaktır. Bu oran TBMM, Sanayi ve Teknoloji Komisyonunda yüzde 10'a indirilmişti, fakat daha sonra, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda tekrar yüzde 20'ye çıkarıldı. Bu oranın tekrar yüzde 20 ye çıkarılmış olması hususundaki benim düşüncem yasada üretimin teşvik edilmek istenmiş olmasıdır. Türkiye'nin şu andaki Kurulu gücü 28500 MW'tır. Bunun yüzde 20 si ise, 5700 MW yapmaktadır. Bu ise oldukça büyük bir güçtür. Burada güç Kurulu güç olarak verilmiştir. Bir santralin rezervuar kapasitesinin yetmemesi, bakım, onarım, arıza gibi çeşitli nedenlerle hiçbir zaman yılda 8760 saat çalışmasının mümkün olmadığına göre, bu değer Kurulu güç olarak değil de, yıllık tüketim olarak verilmesi herhalde daha doğru olurdu.

Bir dağıtım şirketinin kendi bölgesinde dağıttığı toplam enerjinin yüzde 20'si kadar üretim tesisi kurmasına izin verilmektedir. Sektörel bölünmenin öngörüldüğü ve uzmanlığın teşvik edildiği bir düzenlemede dağıtım şirketlerine üretim yetkisi verilmesinin arkasındaki gerekçeyi anlamak oldukça zordur. Bilindiği gibi, dağıtım şirketleri, kendi sektörel faaliyetleri ile uğraşan kuruluşlardır ve bu faaliyetlerin üretimle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. Yüzde 20 de olsa, üretim mühendisliği, yatırımları, bakış açısı tamamen değişik bir sektördür. Dağıtım şirketlerine tanınan bu yüzde 20 oranındaki üretim yetkisinin, imtiyaz sözleşmesi ile onlara verilmiş münhasır dağıtım yetkisinin onlardan geri alınabilmesi ve bu esnada ortaya çıkması muhtemel hukuki problemlerin ortadan kaldırılabilmesi için teklif edilmiş bir karşılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu yorumun dayanak noktası ise şudur: Maddede; "Bu yetki dağıtım şirketlerine ancak imtiyaz sözleşmelerinde rekabeti engelleyici hükümleri tadil etmeyi kabul etmeleri halinde, yani, ellerindeki münhasır dağıtım yetkisini geri vermeyi kabul etmeleri halinde verilecektir" denilmektedir. Bir başka ifade ile, yasanın bu hükmünde dağıtım şirketlerine yönelik bir pazarlık teklifi vardır.

Yasada tekelciliğin önlenmesiyle ilgili iki husus daha mevcuttur. Bunlardan birincisi bir dağıtım şirketinin iştirak ilişkisinde olduğu bir elektrik şirketinden en fazla dağıtımının yüzde 20'si kadar elektrik alabileceği yönünde getirilen kısıttır. Diğeri ise, toptan satış şirketlerinin iştirakleriyle birlikte piyasası

satış payı bir önceki yıla göre yayınlanmış Türkiye elektrik üretiminin yüzde 10'undan daha fazla olamayacağı yönünde getirilmiş olan kısıttır.

Bu toptan satış şirketleri için getirilmiş olan kısıt tekelciliğe karşı yapılmış bir düzenleme olduğu için elbette anlaşılabilir bir husustur. Bununla birlikte, enerji krizi içinde olduğumuz şu günlerde, üretim şirketleri için getirilmiş olan yüzde 20'lik kısıt, üretimi caydırıyor olması nedeni ile pek anlaşılabilir değildir.

9. Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu sektörün en üst düzey düzenleme organıdır. Biri başkan, yedi üyeden oluşmaktadır. Üyeler ve başkan Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır. Kurulun görev süresi 6 yıldır. Bu süre bence uzundur, belki uzmanlık gerektirdiği için böyle tercih edilmiş olabilir.

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulundan toplum ve sektör tarafından çok şey beklenmektedir. Yapılacak çok iş vardır. Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezinin düzenlenmesi gibi, “güç akıtma kodlarının hazırlanması” gibi teknolojik işler vardır. Kurulun en önemli görevinin sektörde serbest rekabet ortamının ve şeffaflığın sağlanması olduğu ortadadır.

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumunun görevleri; kısaca kamu adına faaliyet lisanslarının verilmesi, işletme hakkı sözleşmelerinin bu kanun hükümlerine göre tadil edilmesi ve düzenlenmesi, piyasa performansının izlenmesi, dağıtım ve müşteri hizmet yönetmeliklerinin hazırlanması *-tabii bunlar Kurulun alt birimleri tarafından gerçekleştirilmesi gereken hususlardır-* iletim sisteminden alınan hizmetler *-hizmet tarifeleri, elektrik satışı sonuçta hizmeti üstlenen altyapıyı yöneten kuruluşa bir hizmet ödemesi yapılmasını gerektirmektedir-* piyasanın bu kanuna göre düzenlenmesi ve yürütülmesi, rekabete aykırı davranışlar hakkında gerekli yaptırım ve cezaların uygulanması olarak ifade edilebilir.

Kurul yarı hakim statüsüne sahiptir *-aynı yetkiler Rekabet Kurulunda da vardır-* sektörde rekabet el suçlarının, hizmet kusurlarından kaynaklanan kalitesiz elektrik nedeniyle ortaya çıkan tüketici zararlarının tazmini, Bu gibi hususlarla ilgili olarak çok sayıda yönetmelik çıkarılmak zorundadır.

Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulunun Bakanlar Kurulu tarafından atanıyor olması Kurulun başından itibaren devletçi bir yapı içinde olacağı yönünde sektör temsilcileri tarafından bazı eleştiriler yöneltmesine yol açmıştır. Sektör temsilcileri dağıtım ve üretim sektörlerinden birer kişi eklenmesi ile Kuruldaki üye sayısının dokuza çıkarılmasını önermişler, fakat bu öneri

TBMM’de yapılan görüşmeler esnasında reddedilmiştir. Böyle bir yapı, işin yükünü sırtında taşıyan sektörün kendi temsilcilerinin katılımının sağlanmış olması nedeni ile belki, daha demokratik olabilirdi.

Çözümü Kurula bırakılmış olan çok sayıda problem vardır. Mesela; dağıtım şirketleri ve perakende satış şirketleri arasında kayıplar üzerinde çıkacak ihtilaflar muhtemelen Kurula aksedecektir. Bildiğiniz gibi, dağıtım şirketi üzerinden “güç akıtma” yapıldığı zaman dağıtım sisteminin kayıpları belli bir miktar kadar artacaktır. Dağıtım şirketi perakende satış şirketine; “Sen benim sisteminden şu kadar elektrik akıttın, bunun sonucunda benim sistem kayıplarımı da şu kadar artırdın. Benim kayıplarım eskiden yüzde 8.5 idi, senin satışların yüzünden yüzde 9.5’a çıktı. Sen buradan 100 Milyon kW-h elektrik sattın. Bu nedenle, sistem kayıplarım % 1 arttı, haydi ver bakalım bunun karşılığı olarak şu kadar parayı” diyecektir. Perakende satış şirketi; ise “Ne parası, ben senden sadece şu kadar elektrik aldım, ben öyle para vermem” diyecek ve sonunda ihtilaf Kurula gelecektir. Tabii bu gibi teknik konuların Kurul tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle çözülmesi gerekmektedir.

Yine benzer şekilde, dağıtım şirketleriyle perakende satış şirketleri arasında kayıp kaçakların nasıl takip ve mahsup edileceği hususunda ihtilafa açık hususlar vardır. Dağıtım hattından yasa dışı yollarla elektrik kullanıldığı zaman bunun zararı dağıtım şirketi ya mı, yoksa perakende satış şirketine mi ait olacaktır? Perakende satış şirketinin kusuru nedeniyle evin içinden de pekala elektrik çalınabilmektedir. Sayaçtan sonra evin içinde çalınan elektrikle ilgili kusur kime aittir? Dağıtım şirketine mi, yoksa, perakende satış şirketine mi?

Dağıtım şirketleri ile otoprodüktörler arasında da muhtemel ihtilaf konuları vardır. Dağıtım şirketinin yeterli bakım onarım servisini sunamaması sonucunda otoprodüktörün satamadığı elektriği dağıtım şirketinin ödemesi gerekmektedir. Otoprodüktör şirketi dağıtım şirketine; “Sen bu hattın iki saat süreyle devre olmasına karşı yeterli önlemi alamadın, ben de bu nedenle, iki saat süre ile elektrik satamadım. Haydi ver bakalım satamadığım bu elektriğin ücretini” diyecek. Diğeri ise; “vermiyorum, kusur bende değildir, hatta bir kamyon çarptı, kamyon bana ait değildir” dediği zaman ihtilaf yine Kurula gelecektir.

10. Sonuçlar

Önemli olan tüketicinin mutluluğudur, elektrik toplum içindir, insanlar içindir. Tüketicinin mutluluğu sektörde rekabetin sağlanmasından geçer. Rekabet için sektörde birbiriyle rekabet eden birden fazla kuruluşun mevcut olması esastır. Bunlar serbest rekabetin temel kurallarıdır. İster kamu olsun, ister özel olsun, sonuçta yatırımların karşılığını halk öder. Yani, kamu yaptığı zaman Devlet ödemez, yine biz öderiz. Karşılığı olmadan hiç kimse sektöre yatırım yapmaz. Önemli olan elektriğin nereden ve nasıl geldiği değil, mevcut ve ucuz olmasıdır.

SORU ve CEVAP BÖLÜMÜ

İbrahim GÜL (Avukat, Rekabeti Koruma Derneği) - Ben hocama şunu sormak istiyorum: Yeni kanun ile birlikte 30 Haziran 2001 tarihi itibariyle işletme hakkı devir işlemleri tamamlananlar ve tamamlanamayanlar olmak üzere iki farklı dağıtım bölgesi ortaya çıkacaktır. Bu durumda, perakende satış şirketleri bir kısım yerlerde, bir kısım yerlerde hizmet sunabilecek, bir kısım yerlerde ise sunamayacaktır. Bunun getireceği sakinler neler olabilir? Teşekkürler.

Nagehan ÖZSEYHAN (Avukat, Rekabet Kurumu) - Konuşmanızda perakende satış şirketleri için öngörülmesi olan bölgesel sınırlama olmaksızın satış yapılabilir şeklindeki bir hükme karşı eleştiriniz olduğunu söylediniz. Kanımca, büyük bir olasılıkla bu düzenleme mümkün olduğu kadar piyasanın rekabete açılabilmesi için öngörülmesi bir düzenleme, aksi takdirde bölgesel tekellerin oluşmasının mümkün olabileceğini düşünüyorum. Eğer, teknik olarak başka bir bölgeye satış yapılabilmesi mümkün ise bu düzenlemeye karşı eleştirinizin nedenini merak ediyorum, teşekkür ediyorum.

Vural ALTIN (Boğaziçi Üniversitesi, TÜBİTAK Başkanlığı) - Bir küçük sorum var, birde yorumla karışık daha büyük bir soru. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğünün görevi, elektriği almak ve iletmektir. Fakat hiçbir zaman satış işlemlerine bulaşmamak şeklindeydi. Yani, göreci bir ücret karşılığında iletim hizmeti sunmak mıdır?

İkinci sorum şudur; elektrik piyasası yasasının öngördüğü serbestleştirme modelinin amacı; arz ve talebi, şimdi mevcut olmayan rasyonel temellere kavuşturmadır. Fakat şöyle bir durum var ortada: Arzı taleple rasyonel bir şekilde buluşturma yönündeki çabalar arzın bol olduğu bir dönemde çok iyi sonuçlar verebilirken, arzın yetersiz olduğu dönemlerde serbest bir rekabet ortamının pek ortaya çıkamadığını görüyoruz.

İki örnekle somutlaştırayım, enerji kaynakları itibariyle zengin olan “Massachusetts” eyaleti, özellikle Osman Beyin bahsettiği “güç akıtma” şemalarında son derece başarılı olmuş, diğer eyaletlere örnek olmuştur. “California”daki, ki her zaman enerji kaynakları itibariyle bıçak sırtında dolaşmış bir eyalettir, aynı modeli uygulamaya kalkıştığı zaman son bir-iki yıldır karmakarışık bir durumun içine girmiş görünmektedir ve bu eyalette Amerika’nın enerji tarihinde görülmemiş bir biçimde planlı, programlı elektrik kesintileri uygulanmaktadır. Yani, bunun temelinde yatan olgu da şudur: Rekabet demek; organizmanın bütününe oluşturan hücreler arası bilgi alışverişlerinin hızlı ve etkin bir biçimde yapılabilmesi demektir. Bunun doğurduğu, yani, o organizmanın

bütününün yansıttığı ortak yapıyı, biz şimdiye kadar devletçi bir yapı içerisinde gerçekleştirmeye çalışmışız ve bu da iflas etmiş. Bundan artık uzaklaşmak zorundayız. Fakat bunu yaparken bazı hususlara da çok dikkat etmek gerekmektedir. Özellikle, mesela Osman Beyinde değiştiği bir husus var; dağıtım şirketleriyle satış, perakende satış şirketleri arasındaki ilişkiler zinciri. Bazı satış şirketleri sonuçlandırdıkları başarılı akitler çerçevesinde ve de uyguladıkları isabetli işletme prensipleri ile son derece başarılı olurken ve mevcut sınırlı arz içerisinden daha büyük paylar kaparken, komşu coğrafi bölgelerde etkin olan satış şirketlerinin daha da küçülmesine, daha da başarısız olmasına ve sonuç olarak arz açısından coğrafi dengesizliklerin doğmasına, yani; kaliteli, sürekli elektrik için gereken bedeli ödeyebilen coğrafi kesimler bol ve nitelikli elektriğe sahip iken, bunu beceremeyen coğrafi kesimlerin krize girmesine yol açabilmektedir. Bu açıdan Düzenleme Kuruluna geçiş aşamasında önemli görevler düşmektedir. Düzenleme Kurulu, bu bakış açısı altında, hiç değilse sektörün bütününü gözönünde bulundurmamak gibi devasa bir hedefi ve sorumluluğu üstlenmiş durumdadır .

Şahin ARDIYOK (Rekabet Uzman Yardımcısı) - Benim iki sorum olacak. Birincisi; enerji üretiminde kullanılan birincil enerji kaynaklarının çeşitliliği nasıl sağlanacak? Buradan kastım; Türkiye’de bol miktarda bulunan ve yatırım maliyeti yüksek olan kömür kaynaklarına üreticilerin yatırım yapması nasıl sağlanacak ve hangi teşvik mekanizmalarıyla?

İkincisi de, sunumunuz sırasında bu yeni Kurulan kurumdan beklentilerinizden biri olarak sektörde sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanmasını belirttiniz. Acaba bu beklenti, Rekabet Kurulu’nun bu sektördeki yetkisinin dışındaki bir yetki midir? Yani, iletim gibi doğal tekelleşimdeki piyasa dışındaki diğer rekabetçi olabilecek piyasalarda rekabet ihlallerinin ve birleşme-devralmaların incelenmesi konusunda nasıl bir mekanizma öngörülmektedir?

H. Baha KARABUDAK (Rekabet Kurumu 2 No’lu Daire Başkanı) - İki sorum olacak. Birincisi, yıllardır Türkiye’nin enerji talebine ilişkin çeşitli projeksiyonlarla karşılaştık. Fakat, bu projeksiyonların metodolojisi, yapısı, bu projeksiyonlarda kullanılan veriler, modelleme teknikleri ve benzeri normal olarak bu işte profesyonel düzeyde ilgilenmeye çalışan, herkese açık olması lazım gelen bir bilgi kaynağı ile şimdiye kadar karşılaşmaya muvaffak olamadım. Bu durum, kuşkusuz çabalarımın yetersiz kalmasından da kaynaklanmış olabilir. Fakat, örneğin piyasada, veya kamu kuruluşlarında bu şekilde araştırmacılara açık bir bilgi kaynağı var mı, öncelikle bunu rica ediyorum. Yani, karar verilmesi lazım gelen noktalardan birisi; karşı karşıya kaldığımız enerji sıkıntısının, örneğin üretimimizin ithal enerjiye dayandırılması yönündeki karar, konjektürel durumun tümüyle Türkiye aleyhine dönmesi nedeniyle midir? Yoksa, hakikaten Türkiye

ekonomisinin dinamik yetersizliklerinden kaynaklanan ciddi bir sorunla karşı karşıya mıyız?

İkincisi de; burada, bu projeksiyonlarda öngörülen çok yüksek oranlı eksponensiyel bir hızla büyüyen enerji talep artışı varken, aynı zamanda sektörün gerektirdiği sabit sermaye yatırımlarının büyüklüğü de dikkate alındığında, tüketiciler lehine herhangi bir reel fiyat düşmesinin ortaya çıkmayacağı anlaşılmaktadır. Elektrik fiyatlarında sürekli ve düzenli bir artışla karşı karşıya kalacağımız anlaşılmaktadır, özellikle bu serbestleştirme sürecinden sonra. Bu doğru bir sonuç mudur sizce?

Akın ÖZKAN (Ak Enerji A.Ş.) - Benim üç sorum olacak, Birincisi; “pool” sistemi ile ilgili. Sizin görüşünüzü merak ediyorum. Elektriğin satılacağı ortam, yada “pool” sizce nasıl olacak? Bu “pool”dan “güç akıtma” nasıl bir sistemle yapılacak? Burada hangi yöntem uygulanacak? Kanunda ancak hedeflenen arzın talebi yakalamasıyla serbest rekabet ortamının sağlanacağı öngörülmektedir. Arzla talebin birbirini yakalayamaması durumunda bu sistem nasıl işleyecek?

Arzı arttıracak yabancı yatırımcıların Türkiye’ye gelebilmesi içinde elektrik üretmenin çok çekici bir hele getirilmiş olması lazım. Dolayısıyla, bu Kurulacak “pool” veya “güç akıtma” mekanizmasında nasıl bir fiyatlandırma uygulamalı ki, yatırımcılara çekici gelsin, gelip burada yatırım yapsınlar ve elektrik üretsınler. Şuna ulaşmaya çalışıyorum: İlk başlangıçta bu yatırımı çekebilecek açısından elektrik fiyatları acaba artacak mı?

İkinci bir sorum; dağıtım şirketleri ile ilgili maddeye, TBMM, Sanayi ve Teknoloji Komisyonunda şöyle bir alt madde ilave edildi; “Dağıtım şirketlerinin imtiyaz sözleşmelerini öyle tadil etmeleri istenmektedir ki, gerektiğinde, kurum talep ettiğinde bölgeleri serbest rekabete açılabilirsin”. Bir başka ifade ile rekabetin hukuken önü açılmaktadır. Yani, bu bölgelere gerektiğinde Kurul isterse buraya ikinci yada üçüncü dağıtım şirketini de getirebilecektir. Konu biraz muallakta görünmektedir, ama tam da anlayamıyoruz açıkçası. Bu şu anda işletme hakkı devrini düşünen firmalar açısından çok kritik bir madde; çünkü oradaki altyapının değeri ya da karlılığı Kurulun kaçınıcı yılda oraya ikinci, üçüncü, dağıtım firmasını getireceğine direkt olarak bağlı olarak görülmektedir.

Birde Türkiye’de aslında hiç gündeme gelmeyen bir madde var. İngiltere’ye baktığımızda; “Office of Electricity and Gas Regulation” var, yani; gazla elektrik aynı Kurul bünyesinde, tek bir çatı altında düzenlenmiştir. Bu konu Türkiye’de niye hiç gündeme gelmedi anlamadım.

Şöyle bir rakam vereceğim: 2020 yılındaki gaz projeksiyonlarına baktığımızda Türkiye’de tüketilen elektriğin yüzde 65’ini doğalgazla çalışan çevrim santralleri üretecek Yani, elektrik sektörü açısından da çok çok kritik hale gelmektedir doğalgazın düzenlenmesi; teşekkürler.

Erdal COŞKUN (Eski TEAŞ Genel Müdürü, Akeda Genel Müdürü) - Her şeyden önce sayın hocamı ben kutluyorum. Üniversitede o fildişi kulelerden çıkıp, sanayiye, sektöre yönelmesi, o sektöre büyük katkılarda bulunmasını takdir ediyorum. Bu kanunla ilgili ben ufak bir görüş bildirmek istiyorum. Ben öyle umardım ki, bugünkü tartışmaların daha önce yapılmasını beklerdim. Çünkü, bu kanun bu sıralarda çıkmak üzere, TBMM’de şu anda görüşülmektedir. Belki de bugün çıkacak.

Kanun tasarısı hakkında benim bildiğim kadarıyla Kamu kuruluşları dışında hiç görüş alınmamıştır. Yani, özel sektörden, sivil toplum örgütlerinden, tüketicilerden, hiçbir görüş alınmamıştır. Dünya Bankasının ortaya koyduğu bir reçeteye göre hazırlanmış olan bu kanun şu anda TBMM’de çıkmak üzeredir. Bu nedenle, ben bu kanunun ileride pek başarılı olabileceğini, uygulamasının olumlu olabileceğini düşünemiyorum.

Burada benim getirebileceğim en önemli eleştiri; bu kanun bildiğiniz gibi bir devrim niteliğinde, yani, elektrik sektöründe muazzam bir devrim niteliğinde bir kanundur.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Devrimde olabilir, devrim de olabilir.

Erdal COŞKUN - İnşallah olumlu neticeler alınır. Kurulun Bakanlar Kurulu tarafından atanması ile Kurul siyasî bir hüviyete girmektedir. Bu durum elbette bir sakıncadır. Artı, bu üyelerin hepsi kamu sektöründen seçilecek. Yani; birisi Danıştay’dan, diğeri Enerji Bakanlığının belirleyeceği kimselerden, özel sektörden bir tek TOBB’dan bir kişi seçilecek. Kurulda sektörün içinden, yani, üretim sektöründen, dağıtım sektöründen, kısaca özel sektörden hiçbir üye yoktur. Yani, Kurul mevcut yapısı ile kamu ağırlıklı bir düzenleyici Kurul olacaktır. Zaten, sektör şu anda büyük oranda kamunun tekelindedir, elektrik iletimi, üretimi ve dağıtımıyla beraber. O bakımdan ben bunun sakıncalı olduğu görüşümdedir, tekrar hocama teşekkür ediyorum.

Banu DEMİRBAŞ (Avukat, Akeda) - Benim daha önceden TEK’te geçmişim var, hukuk müşaviriydim. Ben öncelikle teşekkür etmek istiyorum Rekabet Kurumu’na, Sayın Müftüoğlu’nun şahsında. Bu gecikmiş bir toplantıda olsa, Mecliste konuşulmayan gerçek ve de ciddi şeyler burada konuşuluyor, size, hocamıza ve de Sayın Başkan Müftüoğlu’na teşekkür ediyorum. Benim bir-iki sorum var. Konferansın başlığı, “Elektrik Sektöründe Rekabet ve Yeni Elektrik

Piyasası Kanunu” bu kanun sayın hocamızın görüşlerine göre istenilen rekabeti sağlıyor mu? Ben bunu merak ediyorum. Birde ikinci bir konu var; sık sık siz dağıtımda mülkiyet devrinin çok güç olduğunu tekrarladınız, bir hukukçu olarak bunu bende iyi biliyorum. Siz ama bu gerekçelerinizi bize söylerseniz bunlar ileride kanun çıktıktan sonra belki bizlere yararlı yol gösterici ışıklar olacak; çok teşekkür ediyorum.

Mustafa TURHAN (Enerji İşleri eski Genel Müdürü, TEAŞ eski Genel Müdürü) - Şu anda Ulaştırma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısıyım. Öncelikle Sayın Başkanımıza, Sayın Taner Hocamıza çok teşekkür ediyorum; Değerli hocamız bizi aydınlattılar. Osman Hocamız ve kıymetli Kuruldaki uzman arkadaşlarımızın da görüşlerini almış olduk.

Hocam, ben şunu dışarıda da size söyledim zannediyorum: Türkiye’de şuanda mali piyasalar tam oluşmamış durumdadır. Bunun yanısıra, reel sektörün büyümesi de şu anda negatiftir. Artı, siyasî istikrarda bir belirsizlik devam ediyor ve biz böyle bir konjonktürde yatırımlarda özel sektörün payını artırmak için böyle bir düzenlemeye gidiyoruz. Sizin de kanunun gerekçesi olarak saydığınız; “yatırımlarda özel sektörün payını artırmak”, “kamuyu yatırım alanından çekmek”, “enerjide verimliliği sağlamak”, “teknolojik gelişmeyi ülkede yer etmek” gibi gerekçeler. Yatırımlarda özel sektörün payı, mali bir belirsizlik içerisinde, siyasi istikrarın tam oturmadığı bir durumda, reel sektörde negatif büyüdüğü bir ortamda mümkün değildir.

İkincisi, ben eski Genel Müdürümüze ve TEAŞ Genel Müdürlüğünün şu anda iki daire Başkanı var şu anda burada ve hukuk müşavirimiz de buradadır. Onlara da sanıyorum anlattığım bir fıkra var; Hoca camide vaiz vermektedir, diyor ki, “Ey cemaat önümüzde çok çetin günler vardır, yağmur yoktur, kar yoktur, kuraklık olabilmektedir, ama bunun yanında önümüzde de Kurban Bayramı vardır - *şu andaki durum gibi* - Kurban Bayramının önemi Müslümanlık ve toplum için çok büyüktür, Kurban Bayramının önemini ben size kısaca anlatayım” der ve başlar anlatmaya, der ki, “Hazreti Adem bir gün rüyasında tanrıyı görür, der ki, bir oğlum olursa kurban kesmeyi size taahhüt ediyorum, vadediyorum, İsa olur ve Hazreti Adem de İsayı kesmek ister, o sırada gökten bir deve iner kesim olayı olmaz, Allah der ki “bu deveyi kes” der ve cemaatte bulunan Müftüye döner, “Değil mi hocam, eğer yanlış söylüyorsan beni doğrult” Müftü der ki, “Ey hoca bunun neresi doğrultayım. Bir defa Hazreti Adem değil, Hazreti İbrahimidir, İsa değil İsmail’dir, deve değil koyundur, koçtur” der. Biz bu kanunun biz neresini düzeltmeye çalışacağız.

Ali BİLGE (İşletme ve Finans Dergisi Genel Yayın Yönetmeni, NTV Ekonomi Danışmanı) - Elektrik yasası şu anda TBMM'de görüşülmektedir, Hazine'nin 15'inci katında da işletme hakkı devrinin 30 Haziran 2001'e bırakılması üzerine, Hazineciler ile IMF'ciler arasında şiddetli bir müzakere sürmektedir şu anda da orada ikna etmeye çalışılmaktadır, bir madde de geçti. Çok şiddetli bir şekilde, Hazine de bu olayı Mecliste protesto etti, Hazine yetkilileri Mecliste şu anda görüşülen yasada komisyonlarda yoklar, biraz gazetecilik yaparak ve kulis haberleri vererek konuşmamıza başlayalım.

Çok uzunca bir süredir çeşitli alanlarda Kurullara dayalı bir yapılanmaya doğru gidiyoruz. Bu alanlardan en önemlisi de elektrik piyasasıdır. Benim derli toplu olarak ilk defa karşılaştığım toplantı da budur. Biz bu işin içinde tüm yapısal süreçleri, deforme olmuş süreçleri, yeniden reforme edilmesine dönük tüm operasyonları izlemeye çalışıyoruz. Tüm bunlar son derece kalitesiz bir reform süreci içinde ve hızla yapılmaktadır ve de ne yapıldığı bilinmemektedir.

Mesela, ben çok merak ediyorum, biz eski model bir enerji politikasıyla, yapılanmasıyla bir sanayi yarattık. Bu yeni kanunla biz nereye varacağız? Sanayimiz nasıl etkilenecek? Böyle bir inceleme yapıldı mı? Yeni yasadın tüketiciler olarak bizler nasıl etkileneceğiz? Bunların hiçbiri bilinmiyor. Kamuoyu bu konuda hiçbir şekilde bilgilendirilmedi. Sadece bu yasayı gerçekleştirecek, IMF ve Dünya Bankası'ndaki ilişkilerimiz açısından yapısal kriter şeklinde bir engeli aşmış olacağımız ifade edilmektedir. Ama bu engeli aştığımız zaman bizi nasıl bir hayat beklemektedir?, Buradaki edindiğim sonuç ve uzunca bir süredir cevap bulamaya çalıştığım kendi kaygılarımla pekişmektedir. Biz bu yeni yasa çerçevesinde yeni bir kaosa doğru gidiyoruz gibi geliyor bana.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Önce, Sn. Av. İbrahim GÜL Bey'e cevap vermeye çalışalım. İşletme Hakkı devir işlemlerinin 30 Haziran 2001 tarihine ötelendiği artık anlaşılmıştır. Dağıtımda kurtarılmış bölge yok, bunlar yasayla kurulmuş kuruluşlardır. Buralarda perakende satış faaliyetleri her zaman mümkündür ve perakende satış sektöründe serbest rekabetin esasıdır. Perakende satış ciddi bir konudur, yani, serbest rekabetin temel direklerinden birisidir. Dağıtım şirketlerinin en büyük rakibi perakende satış şirketleridir.

Dağıtım bölgelerinde serbest rekabetin gelişmesi için iki husus vardır. Bölgede otoprodüktörlerin gelişmesi; çünkü otoprodüktörler geliştikçe dağıtım şirketlerinin satış portföyü daralacaktır. Bölgede herkes kendi elektrik ihtiyacını kendisi sağlamaya çalışacaktır. Halbuki dağıtım şirketleri, fizibilite analizlerinde ve işletme hakkı, imtiyaz sözleşmelerinde özellikle bölgenin satış portföyünü düşünerek teklif vermişlerdir.

Dağıtım şirketlerinin fizibilite analizi esnasında göz önüne almış oldukları müşteri portföyü şu anda elbette değişmiştir. Tabii perakende satış şirketleri çıktığı zaman bu durum daha da, hem de çok ciddi bir şekilde değişecektir. Bu defa dağıtım şirketleri tabii Bakanlığa gidip portföy modifikasyonu ve yeni bir sözleşme yapılmasını talep edeceklerdir. Zira, sözleşmede müşteri portföyünün yüzde 5'ten daha fazla değişmesi durumunda ödeme planının yeniden hesaplanmasının gerekli olduğu yönünde bir hüküm mevcuttur.

Sn. Nagehan ÖZSEYHAN Hanım, perakende satış şirketlerinin kendi bölgesi dışında faaliyet göstermesinin ne gibi mahzurları olabileceği hususunda bir soru yöneltti. Perakende şirketler tüketici haklarını savunan bir kuruluşlardır, ama bu firmalarının arkasında yabancı sayaç firmalarının yer alması çok muhtemeldir. Bölge kısıtı ortadan kaldırıldığı takdirde, bu şirketler özellikle yabancı sermaye desteği altında kolayca devleşebileceklerdir. Bu tür bir destek altında bu şirketler kendi bölgesi dışında Türkiye çapında satışa başlarsa tekelleşebilirler.

Türkiye Elektrik İletim A.Ş. elektrik alım ve satımı ile uğraşan bir şirket değildir. Sadece bir hizmet şirkettir. Yeni kanunla birlikte TEAŞ Genel Müdürlüğünün kolu bacağı kesilmiş ve ortada sadece gövdesi kalmıştır. Bu şirketin tüm görevi 380, 154 kV sistemi ayakta tutmak ve işletmektir. Buraya bağlantı yapmak isteyen tüm hizmet alıcılar, ister üretici olsun, ister tüketici olsun, ister dağıtım şirketi olsun, bir bağlantı ücreti ödemek zorundadır.

Türkiye Elektrik İletim A.Ş. sistemden akıttığı her kW-h başına akıtan firmadan belli bir ücret tahsil edecektir. Burada çok dikkatli olunması gerekmektedir. Zira TEAŞ Genel Müdürlüğünün gerçekleştirmesi gereken çok ağır yatırımları vardır. Üretim A.Ş.'den sonra en ağır yatırımlar Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'dedir. TEAŞ Genel Müdürlüğünün gelirleri eskiden tümüyle üretime dayanmaktaydı ve bu üretim şimdi kendisinden ayrılmıştır. Yeni yapı altında bu şirketler birbirleriyle sadece ticari ilişkiler içinde olan kuruluşlar haline gelmektedirler. Bu durumda, TEAŞ Genel Müdürlüğünün kendi kendisini finanse edebilir bir yapıya kavuşabilmesi için onun yegane gelir kaynağı olan bu "güç akıtma" tarifeleri üzerinde son derece ciddi, detaylı incelemeler, hesaplamalar yapması gerekmektedir. Bu hususta formül aslında oldukça basittir; TEAŞ Genel Müdürlüğünün yatırımlarına devam edebiliyor olması lazımdır. Bunun için de yapılan harcamalar, sistemden faydalanan tüm firmalar arasında aldıkları hizmet oranında pay edilecektir.

California Krizinde olan olay şudur, Tüketicileri korumak için eyalet elektrik düzenleme Kurulu otoriteleri tarafından dağıtım şirketlerinin fiyatları üzerine üst limit konulmuştur. Öte yandan, da ulusal rekabet otoriteleri tarafından

üreticiler için serbest ulusal bazda rekabet kuralları konulmuştur. Bu durumda, üreticilerin istedikleri fiyata elektrik satabilir hale gelmiş olmalarına rağmen, dağıtım şirketlerinin tüketicilere uyguladığı tarifeler sabit kalmıştır. Bu durumda, da dağıtım şirketleri üretici ve tüketici tarifeleri arasında sıkışıp kalmış ve elektrik satın alamaz ve satamaz hale gelmiştir. Bunun sonucunda da inanılmaz ölçüde kesintiler başlamıştır. Bu durum karşısında sonunda eyalet yetkilileri tarafından tüketicilere uygulanan tarifeler de hızla serbest bırakılmıştır. Bunun sonucunda da tüketicilere uygulanan tarifeler hızla fırlamıştır. Sonuç olarak, Kaliforniya’da serbestleştirme programında inanılmaz hatalar yapılmıştır.

Tüm bunlar Düzenleme Kurulu’nun çok ciddi, işi bilen, konuyu bilen insanlardan oluşan bir Kurul olmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

Sn. Şahin ARDIYOK Bey, kömür kaynaklarının nasıl teşvik edileceği yönünde bir soru yöneltti. Bu hususta EEF yegane çözümdür, ama o da maalesef yeni yasa ile kaldırmıştır. İngiltere’de “Non-fossil Fuel Levy (NFFL)” vardır, bu bir tür vergidir ve kömür yakarak elektrik üreten üreticilerin havayı kirletmesinden dolayı, hava kirliliğine karşı onlara uygulanan bir tür cezadır. Bu yolla elde edilen gelir temiz enerji kaynaklarına yatırım yapanlara aktarılmaktadır. Bu devlet eliyle yapılan sübvansiyona iyi bir örnektir. Burada olumsuz olan husus EEF’nin kaldırılmasıdır.

Bu tür teşviklerin yapılabilmesi için EEF’nin gerekli olduğuna ben hala inanmaktayım. Eğer Türkiye kömür rezervlerine önem vermek istiyorsa, ki vermelidir, eğer bu artış hızıyla yatırım yapmaya devam edilecek ise, kömüre teşvik ve sübvansiyon verilmesi gerekmektedir. Yapılan her teşvik, elbette o teşvikin yapılacağı bir fonu gerektirir. Hazine kaynakları altında tutulan bir fonun ben elektrik sektörüne gerektiği gibi nakit akışı yapabileceğinden pek emin değilim. EEF’nin kaldırılması bence ciddi çok bir hatadır.

Sn. Baha KARABUDAK Bey, talep tahmininde kullanılan model hakkında bir soru yöneltti. Bu bilgiler nereden elde edilmektedir, diye soruyor. Enerji Bakanlığı’nın kabul etmiş olduğu bir talep analizi programı vardır, “Model and Analysis of Electricity Demand (MAED)” Bu bilgisayar yabancı kaynaklı bir talep modelidir. MAED çalışmalarını ben ancak uzaktan izledim. Enerji Bakanlığı tarafından halen kullanılmaktadır. MAED’i benim kadar mı biliyorsunuz, detaylı biliyorsunuz galiba?

Enerji verileri Bakanlık tarafından enerji kongrelerinde enerji istatistikleri başlığı altında bir cilt halinde çok detaylı şekilde yayınlanmaktadır.

H. Baha KARABUDAK - Pardon sözünüzü kesmek durumundayım. Çünkü, enerji datasından bahsetmediniz, enerji talebini doğuracak veri seti. Bir

kere Sn. Ali BİLGİN'in değindiği Türkiye'deki sımai dinamiklerle ilgili veri seti nerede? Türkiye'de enerji sektörünün en büyük unsuru Türk Sanayiidir.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Yakın zamanda, Türkiye çapında bir veri tabanı düzenlemeyi düşünmekteyiz. Tüm sektörlerin, rüzgar enerjisi yetkililerinin, dağıtım şirketlerinin, üreticilerin, Bakanlığın, TEAŞ ve TEDAŞ'ın Çukurova Elektrik'in, hepsinin verilerinin yer aldığı web tabanlı, herkese açık geniş kapsamlı bir veri tabanı. Bu web altındaki veri tabanını sektördeki sanayiciler; kabloocular, rüzgarcular, TÜSİAD, RESİAD üreticiler, aklınıza gelen tüm sanayiciler, hepsi, bu "Oracle" altındaki veri tabanının kendi kısmında verilerini girecek ve bu veriler belli kısımları açık, belli kısımları ücretli, belli kısımları sadece belli insanlara açık, üst düzey yetkililerin görebileceği yerler ayrı, gibi son derece geniş ve kapsamlı bir veri tabanı olacaktır.

H. Baha KARABUDAK - Hoşgörünüze sığınarak bir son saptama yapmak istiyorum. O deminki bilgisayar bazlı model sözüyle de korkarım ki, kuşularımı doğruladınız. Büyük ihtimalle, Türkiye'nin enerji talebi projeksiyonları, biz ekonometriciler tarafından bir sosis makinesi olarak tabir edilen bir mekanizmanın ortaya çıkardığı bir olaydır. Yani, bir makine var ortada ineği bir tarafından sokuyorsunuz öbür tarafından sosis çıkmaktadır, fakat makinenin içinde ne olup bittiğine kimse bilmiyor.

Nur YILDIRIM (TEAŞ APK D. Başkanı) - Enerji Bakanlığı MAED'in ilk modülünü çalıştırdı. MAED'in verileri genellikle Türkiye'nin gelişmesiyle, gayrisafî milli hasılasıyla, nüfus artışı ile ilgili olarak DPT'ten alınan verilerdir.

H. Baha KARABUDAK - Efendim ben inanmamak değil, 10 yıldır bu işin içindeyim. Şimdiye kadar Merkez Bankasında, Hazine Müsteşarlığında ve şimdi de Rekabet Kurumunda bulunan ve doğrudan doğruya özellikle bu tür Türkiye çapında modelleme çalışmalarında yer almış birisi olarak, inanmayacağım çok şeyle karşılaştım. Aynı zamanda bir iktisatçı olarak inanmayacağım şeylerin başında da mesela, artık dünya iktisadında da tamamen terk edilmiş olan bir görüş olan; "enerji talebinin ekonomik büyümenin bir fonksiyonu olduğu" şeklindeki yaklaşım yer almaktadır. DPT'nin yolladığı ve Gayrisafî milli hasıla ve onun etrafından dönen gayrisafî milli hasılanın alt kademeerinden kaynaklanan bir talep artışı da mesela bu çerçeve içerisinde kalır.

Nur YILDIRIM - Ben bu konuda bir şey söylemek istiyorum. Enerji Bakanlığı APK Kurulu tarafından bu veriler kullanılarak enerji tüketimleri bazında birtakım talep dizileri üretilmektedir. Biz TEAŞ Genel Müdürlüğü APK Dairesi olarak bunları alıyoruz ve Türkiye'nin günlük tüketim, günlük, yıllık, aylık tüketim karakteristikleri ile uyum sağlayarak "puant" talebi, yani, güç

talebini tespit ediyoruz. Ondan sonra da bu güç ve enerji talebini nasıl karşılarız, diye bir karşılama üretim planlama çalışması yapıyoruz.

Tabii bu tür birçok model mevcuttur. Bunun daha iyisi vardır, daha değişik açılardan bakamı da elbette olabilmektedir. Ancak, ben şunu söylemek istiyorum: Bugüne kadar Bakanlık hemen hemen her iki yılda bir veyahut da DPT'nin verilerini değiştirmesine paralel olarak bu programları kullanarak yeni bir talep dizisi üretir. Tabii ki, kendi geçmişteki bilgi ve tecrübelerini de işin içine katarak üretir. Bunlara baktığımız zaman, üretilen her talep serisi ile Türkiye'nin gerçekleşme trendine baktığımız zaman bunların birbirleri ile son derece uyumlu olduğunu görmekteyiz. Bu çok şaşırtıcı bir sonuçtur, ama aynen öyledir. Bunları isterseniz sizlere de takdim de edebiliriz. Ama, modelin daha iyisi var mıdır, elbette vardır ve ona da herhangi bir diyeceğimiz yoktur.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Model fikrine karşı olmak başka bir şey, belli bir modele karşı olmak elbette başka bir şeydir. Elbette bir model ile çalışacağız, yani, hepimiz mühendisiz. Model bir şeyin hesaplama yoludur, yani, modelsiz olmaz. Ama, şu model iyi değil de onun yerine şöyle olması gerekirdi denirse, o zaman onu da ciddi bir şekilde tartışmak gerekir.

Sn. Akın ÖZKAN Bey, “güç akıtma”yı kim yapacak şeklinde bir soru yöneltti. Elbette Türkiye Elektrik İletim A.Ş. yapacaktır. Bu kuruluşun görevi de zaten budur.

Arz ve talep birbirini yakalayacak mı? Arz ve talep birbirini yakalayamazsa fiyatlar yükselecektir. Özellikle, arz talebin altında kalırsa fiyatlar yükselecektir. Bu husus kanunda; “Fiyatların gerçek maliyetler düzeyinde oluşmasının sağlanması ve bu şartlar altında serbest rekabetin sağlanması şeklinde” ifade edilmiştir. Yani, ucuza elektrik satılacaktır diye bir iddia zaten yoktur. Ben bu serbestleştirme süreci sonucunda elektrik fiyatlarının düşeceğini değil, artacağını düşünüyorum.

Elektrik fiyatlarının düşmesi kısa vadede Türkiye'nin gündeminde olan konu değildir. Türkiye'nin gündeminde olan konu, elektriğin mevcut olmasıdır. 2001 ile 2002 arasında ciddi bir enerji sıkıntımız vardır.

“Güç akıtma” ücreti ne olacak diye bir soru yöneltildi. Belki diğer ülkelerinden daha yüksek ücretler ortaya çıkacak. Çünkü, TEAŞ Genel Müdürlüğünün şu andaki yapısıyla masrafları yüksektir. Yapılan tüm yatırımlar, masraflar, giderler, sabit giderler ortaya konulacak. Bu hizmetlerden faydalanan kuruluşlar ortaya çıkarılacak, üretim şirketleri şu kadar, dağıtım şirketleri şu kadar, serbest tüketiciler şu kadar hizmet almışlar şeklinde tüm hizmetler ortaya çıkarılacak ve alınan bu hizmetlerin bedelleri bulunacak. Sonra da Türkiye

Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğünün tüm yatırımları bu şirketler arasında pay edilecektir. EEF kaldırılmıştır. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğünün kolunu, bacağı kesmişsiniz üretimi yok. Başka geliri yoktur. Rapor satışı gibi, son derece cuzzi ve anlamsız bazı gelirler var, ama bunlar yekün tutmayacak gelirlerdir. Dağıtımını da ayırmışsınız. “Al sen bir Milli Yük Tevzi Merkezi. Frekans kontrolü yap, Yük kontrolü yap. 380 kV enerji nakil hatlarını inşa et, kuleleri dik, trafoları satın al” demişsiniz. Peki, nasıl satın alınacak bunlar. Bu durumda, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğünün yapabileceği bir tek şey var, o da hizmet alanlardan “güç akıtma ücreti” almaktır.

Tüma yatırım ve masrafları müşterilere hizmet oranlarına göre böleceksiniz, ne çıkarsa, bu şirketler bunu ödeyecek, eğer devlet buraya sübvansiyon yapmazsa başka çaresi yoktur.

Yeni düzenleme sonunda elektrik fiyatlar artacak mıdır? Elbette artacaktır. Bu ortadadır. Türkiyede petrol, doğalgaz yatakları bulunamadığı sürece, talep aleyhine bir arz-talep dengesizliği olduğu sürece fiyatlar artacaktır. Öte yandan, bu yasa arzı artırmak için düzenlenmiş olan bir yasadır. Yani, özel sektör ortaya çıksın, maliyeti ne olursa olsun, yansısın ve bu maliyetlere göre yatırım yapsın ve üretimi artırsın” diyerek.

Fakat öbür yandan üretim üzerine konulan kısıtlar da bir çelişki bu aşamada bir çelişki teşkil etmektedir. Bu hususta benim görüşüm şudur: Kurula bu kadar yetki verilmiştir, fakat şu yüzdeleri saptama yetkisi verilmemiştir. Kurula güvenmiyor musunuz? Yani, bu yüzdeler kanunda 20, 10 gibi böyle yer aldığı sürece hiçbir zaman değişmeyecektir ve kanunun değişmesi için yeni bir kanun çıkması gerekecektir. Şu yüzdeleri Kurula bırakın da Kurul her yıl 20’den 15’e indirsin, 15’ten tekrar 18’e çıkarsın, kendisi değiştirsın konjoktüre göre. Halbuki bakıyorsunuz bu yüzdeler Bütçe Plan Komisyonunda 10’a indiriliyor, daha sonra tekrar 20’ye çıkarılıyor, acaba bu yüzdelerle bu şekilde oynayanlar, bu yüzdelerin ve yaptıkları bu değişikliklerin ne anlama geldiğini bilmekte midirler?

Sn. Erdal COŞKUN Bey Kurulda sandalye paylaşımı üzerinde bir soru yöneltti. Bu işte elbette dürüstlük esastır. Kuurldaki bir üyenin nereden geldiği önemli değil, mühim olan işi yürütmek, işi bilmek, başarılı olmak ve cesur olmaktır.

Dağıtımda mülkiyet devri zor mudur? Evet zordur, mülkiyet devri çok zordur. Hele bu son enerji operasyonlarından sonra çok daha zordur. "Ucuza sattın, pahalıya sattın, daha pahalı olamaz mıydı, acaba işbirliği mi var?" Bu kararların altına imza atacak bürokratı artık ben göremiyorum. Tabii mülkiyet

devrinde fiyatların evalüasyonu da çok önemli bir konu. Bu hususta dahi Türkiye'de yeterli uzman kadrosunun olduğunu zannetmiyorum.

Mustafa TURHAN Bey mali piyasaların tam oturmamış olduğundan bahsetti. Tam oturmadığını bir kenara bırakın, nasıl yapılanacağı belli tam olarak değildir. Yasadaki temel amaç kamuyu sektörden olabildiğince çekmektir. Bu hususta iyimser olamayışınıza da katılıyorum bu aşamada.

NTV'den Sn. Ali BİLGE Bey, son zamanda çıkarılan yasalarla "Kurullara dayalı bir Türkiye Kuruluyor", diye bir eleştiri yöneltti. Elektrik Düzenleme Kurulu, halen Bakanlığın üzerinde dolaşan tüm şaibeleri ortadan kaldıracaktır. Bakanlığın yeterli sayıda ve düzeyde teknik uzman, özellikle hukukçu kadrosuyla donanmış olmadığı ortadadır. Dolayısıyla Bakanlığın bir an önce bu tartışmaların şaibe tartışmalarının dışına çıkarılması gerekmektedir. Bakanlık bir kamu kuruluşudur. Düzenlemeler üzerinde de Kurulun yetkili ve güçlü olması gerekmektedir. Kurullar düzenlemeler için en sağlıklı yapılardır.

Yeni yasa ile Sanayinin nasıl etkileneceği yönünde bir soru yöneltildi. Sanayi kullandığı elektriğin fiyatını reel tarife üzerinden ödeyecek, sübvansiyonlar kalkacak ve kamunun sırtına yük olmaktan çıkacaktır. Bu durumda, da, yükselen tarifeler karşısında kendi elektriğini kendisi üretmek veya serbest tüketici olma yolunu seçecektir. Esasen, otoprodüktör şeklinde yapılanmalar böyledir.

Ben hala EEF'nin çok önemli olduğuna inanıyorum, yani, nerede önem verdiğiniz konu varsa teşvik ve sübvansiyon etmeniz gereken, orayı teşvik etmek için dürüst amaçlarla kullanılabilen bir fon gerekmektedir.

"Tüketici olarak bizler için nasıl bir hayat başlıyor?" şeklinde bir soru yöneltildi. Tüketiciyi ilgilendiren sadece bir husus vardır; o da lambalarının yanmasıdır. Tüketici ucuz elektrik ister, otobüs durağında otobüsünün hemen gelmesini ister, kapısının önünün temizlenmesini ister; halbuki bunların nasıl yapıldığıyla ve maliyeti ile pek ilgilenmez. Dolayısıyla, kamunun görevi de ister düzenleyici olarak, ister yürütücü olarak bu hizmetleri yürütmeye devam edebiliyor olmaktır. Bu nedenle esas olan, elektriğin var olmasıdır. Fiat ikinci plandadır. Tüketiciler açısından elektrik fiyatlarının artacağı bir gerçektir. Bununla birlikte kesintiler olmayacaktır. İnanıyorum ki, şuurlu bir tüketici açısından elektriğin mevcut olması, pahalı olmasından çok daha önemli olan bir husustur.

Bu düzenlemeler yapılmasaydı tüketicinin durumunun çok daha kötü olacağını ve elektriksiz kalabileceğini düşünüyorum. Kaos olacak diyorsunuz. Kaos elektriklerin kesilmesidir. Kurulun performansına ve uzman kimselerden oluşturulmasına bağlı olarak kaos olabilir veya olmayabilir, Herşey Kurulun başarısına bağlıdır.

Tuncay DERMAN (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı) - Ben 40 yıl enerji sektöründe çalışmış bir arkadaşınızım, bunun 25 yılı Türkiye Elektrik Kurumu ve Etibank'ta geçti.

Hocamıza konuşması için kutlamalarımı iletmek istiyorum. Kanun üzerinde bir düzeltme yapamadık. Daha önceden haberimiz olsaydı da bir şey yapılamayacaktı zaten. Zira, kanun güdümlü olarak çıkarılmaktadır. Enerji Bakanlığı'nın bir Yetkilisi olarak kanundan ben bile haberdar olamadım. Ben de bazı bilgileri Hocamdan aldım. O benden daha fazla sahayı kontrol edebilmektedir herhalde. En son Meclisten aldığım metin var elimde mesela, Benim emrimde çalışan arkadaşlar bu komisyonda fiilen çalıştıkları halde yasak olduğu için kanun taslağını getirip bana, yani, kendi daire başkanlarına dahi vermediler. Kanunun bu şekilde hazırlanması ve çıkması, hakikaten Türkiye için büyük bir eksikliklerdir.

Bazı ufak tefek eklemeler yapmak istiyorum. Erdal Beyin sorusuna cevap olarak söyleyeceğim. Kurulun yapısı, ilk hali ile sizin söylediğiniz gibi değildi, Daha sonra, Meclis komisyonlarında değiştirildi. Kanunda Kurulun yapısında özel sektörden şu kadar üye, planlamadan şu kadar üye şeklinde bir ayırım yoktur, sadece üyelerin nitelikleri tarif edilmiştir. Ama yarısını özel sektörden seçme şansı da mevcuttur. Mesela, üçünün veya dördünün özel sektörden ve sivil toplum örgütlerinden seçme şansı vardır. Bununla birlikte, Bakanlar Kurulu özel sektörden bir kimseyi seçer mi, bilemiyorum. Herhalde seçmez ve yine siz haklı karşınız. Üyelerin tümü kamu sektöründen olabilir.

İkinci bir husus arzla ilgili; şu anda Türkiye'nin elektrik enerjisi arzı konusunda sıkıntılı bir durumda olduğunu hepimiz biliyoruz. Aksini iddia edenler de var ama, Keban, Karakaya, özellikle Fırat'ın üzerindeki barajlarımızda suyun en alt-limite kadar indiğini hepimiz biliyoruz. Bunların hepsi doğru ve hidroelektrik kaynakların elektrik üretimine katkısı hiçbir zaman yüzde 40'dan daha aşağı olmamıştır. Kurak yıllarda bu oran yüzde 40'ın altına inmekte ve hatta bu yıl olduğu gibi yüzde 20'lerin altına kadar dahi inebilmektedir. Bu durumda yüzde 20 lik bir arz açığı ortaya çıkmaktadır. Bu açığı bir yerlerden karşılamamız lazım. Eğer elinizde yedeğiniz yoksa sıkıntıdamanız, enerji darboğazını yaşamaya başlıyorsunuz, fakat elektrikleri yine de kesmiyorsunuz. Bu sefer termik santrallere yükleniyorsunuz, artık çalıştırabildiğiniz kadar çalıştırıyorsunuz, patlayıncaya kadar çalıştırıyorsunuz ve bu şekilde elektrikler kesilmesini önleyorsünüz. Daha sonra, da konuyu bilmeyen bazı kimseler dışarıdan; "Elektrikler kesilmiyor, demek ki, bu ülkede elektrik krizi yok" diyebilmektedirler.

Bilindiği gibi, geçen yıl enerji tasarrufu uygulandı. Bu hususta bir genelge yayınlandı ve bu genelge çok faydalı oldu. Benim aldığım rakamlara göre Türkiye

beş ayda 1 milyar kW-h'nin üzerinde bir tasarruf sağladı. 1 milyar kW-h'de bir enerji arz-talep dengesi için, beş aylık dönemde son derece önemlidir.

Havalar iyi gidiyor, doğalgaz ısınmada daha az kullanılmaktadır, ısınmada kullanmadığımız doğalgazı da santrale üretime veriyorsunuz. Dolayısıyla ortada tamamen tesadüflere bağlı şanslı bir durum var. Bu şans nereye kadar böyle gider, bilemem. Havalar iyi gittiği sürece özellikle doğalgazda bir sıkıntımız olmayacak gibi görünmektedir. Eğer doğalgaz tüketimi tekrar ısınmada kullanılmaya başlarsa, sıkıntılar tekrar başlayacaktır. Şu ana kadar barajlardaki su seviyesinde herhangi bir iyileşme görülmedi. İnşallah yağışlar olur da düzeler ve bu problemler kalkar.

Arzın bu kanunla olan ilişkisini de kendi görüşüm olarak size kısaca açıklamak isterim. Arz belli bir seviyeye gelmeden, yedekli duruma gelmeden bu kanunun rekabetle ilgili hükümlerinin işlerliğe kavuşması mümkün değildir. Bu hususu diğer arkadaşlarım da burada dile getirdiler. Arz yedekli olacaktır ve ani (sıcak yedek şeklinde) fazlası olacaktır. Arzla talebi dengeli hale getirirseniz yine olmayacaktır. Arzın mutlaka talepten daha fazla olması gerekmektedir. Arz ne zaman yükselir? Yapılan hesaplar özellikle TEAŞ Genel Müdürlüğünün ele aldığı Yap İşlet projeleri var; aşağı-yukarı 45 milyar kW-h'lik bir potansiyel bu. Dört tanesi doğalgaz, bir tanesi ithal kömür olmak üzere bunların hepsinin temelleri atıldı. Bazılarının inşaatları halen devam etmektedir. Eğer bu santraller 2002 ve 2003'ün ilk altı ayında biter, işletmeye alınacak duruma gelirse, doğalgazda "Mavi Akım"la özellikle Karadeniz'in altında gelirse, arz 2003'ün ortalarından itibaren artmaya başlayacaktır.

Bu projelerin aksadığını, yani, tersi durumun gerçekleştiğini düşünürseniz, bu kanunun rekabetle ilgili hükümlerinin fiili uygulaması ancak 2005'ten sonraya kalır. Çünkü, bütün ümidinizi doğalgaza bağlamışsınız, doğalgaz gelmezse, bu santralleri çalıştıramayacaksınız . 45 milyar kW-h'lik bir potansiyelden bahsediyorum. Doğalgaz bunun aşağı-yukarı 35-40 milyar kW-h arasındaki bir rakamıdır. Dolayısıyla o durumda sıkıntı ortaya çıkacaktır.

Bunun dışında başka yatırım var mı? O da var. 29 projeyi okuyorsunuz herhalde gazetelerde falan, 29 tane proje var 7 milyar kW-h'lik, bunlar; rüzgar, hidrolik ve dört tanede termik santral. Fakat bunlarında 2002'ye yetişmesi şansı artık kalmamıştır. Çünkü bunlar bugüne kadar harekete geçirilememiştir. Bu durumda bu projelerin Hazine garantileri de muhtemelen iptal edilecektir.

Geçtiğimiz yıl, 27 Mayıs 2000 de YİD projeleri üzerinde DPT'de bir karar alındı, bu kararın sonuçlarını alıncaya kadar 2001 yılının ikinci ayının sonuna geldik neredeyse, ortada hala bir gelişme yok.

Elektrik enerjisi fonu hakkında da çok kısa bir şeyler söylemek istiyorum. Elektrik Enerjisi Fonu biliyorsunuz 3096 sayılı yasaya paralel olarak bir yönetmelikle, bu yasanın verdiği bir yetkiyle, yönetmelikle ortaya çıkmıştır. Fakat bu yasa bugüne kadar beklenileni vermemiştir. Bunu Hocam da çok iyi bilmektedir. Ben kendisinin elektrik enerjisi fonuyla ilgili sözlerini şöyle algıladım: Bu fon olsun, ismen olsun, ama bugüne kadar olduğu gibi, başarısız şekliyle olmasın. Yani, ben kendilerinin gerçek anlamda bir elektrik enerjisi fonundan bahsettiklerini anladım. Aksi takdirde, bu fon bugünkü haliyle olursa, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da sektöre hiçbir fayda sağlamayacaktır.

Prof. Dr. Osman SEVAİOĞLU - Zaten fonun içi boşaltılmıştı.

Tuncay DERMAN - Fona gelen kaynakların hepsini Maliye aldı. Fonu kontrol edemiyorsunuz. Fonun kontrolü sizde değil bir başka yerde. Fon kaynaklarını kullanarak en ufak bir kamulaştırma bedelini bile tahsil etmek ciddi bir meseledir.